

**SA BUKA
ZAZI**
**Buka tadi na Tie Varipitui pa Popoa
Izireli**
Sa Vinabakala

Sa *Buka Zazi* si na vivineidi rina tinoa tadi na tie Izireli pa kalina sa guguana sa Tamasa sipu ta huara sa popoa Kenani, meke kamo sa totošo sapu va turua rini se Saula pude na nati banara. Koari na vuaheni hire si ta dogoro sari na guguadi rina binokaboka tadi kasa tie varane sapu ta pozae zazi meke sokudi arini si na koimata tadi na tie varipera pude harupi sari na tie. Na tie vilavilasa koasa butubutu si arini. Sa tie sapu ta gilana sisigiti koasa buka Zazi si e Samusoni, meke ta kubere koasa hinia vina manege neta meke kamo koasa hinia vina manege onomo sari nana tinavete.

Sa vinasare tadi na tinoni Izireli, si koa gua mo koasa dia kinalavarae koe Tamasa. Asa sa vina nonoga arilaena koasa buka hie, ba sa vinagugue si hoke turaña lani pa tinasuna si arini. Ba gua pule he sapu hola nia sapu gua asa: Be guana va gugue la koe Tamasa sa butubutu Izireli, meke be kamo sa tinasuna, si hoke koa va namanama doduru totošo sa Tamasa pude harupu puleni sari Nana tie, pana kekere pule la koa Sa si arini.

Sari na Nati Pinaqapaqahana sa Buka

Sari doduru ginugua pu ta evaña osolae kamo sa totošo sipu mate se Zosua. Hinia 1:1 kamo hinia 2:10

Sari na koimata tadi na tinoni Izireli. Hinia 2:11 kamo hinia 3:31
 Sari na tie varipitui saripu ta pozae Debora, Qitione, Abimeleki, meke sari kaiqa pule. Hinia 4:1 kamo hinia 12:15
 Sa vivineina Samusoni. Hinia 13:1 kamo hinia 16:31
 Sari na votivotiki ginugua pu ta evaṅa. Hinia 17:1 kamo hinia 21:25

Varipera koari na Tie Kenani sari na Tie Izireli

¹ Pa mudina sa minate te Zosua, si nanasia ri na tinoni Izireli se Zihova, “Esei sa mami butubutu si kaqu la rapata kekenui sari na tinoni Kenani.”

² Olaṅa se Zihova, “Sa butubutu Ziuda si kaqu kekenu la. Ele ponía Rau koa rini sa ṅiniraṅira pude vagia sa popoa,” gua si Asa.

³ Ke zama la koari na tie pa butubutu Simione sari na tie pa butubutu Ziuda, “Mae somana luli gami, mada la koasa kali popoa sapu ta poni nia gami, mada la varipera koari na tie Kenani vasina; beto asa si kote luli somanae koa gamu si gami koasa kali popoa sapu ta poni nia gamu.” Ke sa butubutu Simione ⁴ si la varitokae pa vinaripera. Va mataqari e Zihova si arini, koari na tinoni Kenani meke Perizaiti, meke ari ka manege puta tina tie si va matei rini pa Bezeki. ⁵ Dogoria rini se Adoni Bezeki meke raza ia vasina. ⁶ Govete si asa, ba hadua rini meke tuqe vagia, meke seke gomu betoi rini kakarutu gugulavatana* pa limana meke nenena. ⁷ Meke zama se Adoni Bezeki, “Gomu betoi rau sari

---

* **1:6** Nomana.

kakarutu lima gugulavatadi na nenedi sari ka zuapa navulu puta banara, meke pudipudiki umumu ginani pa kauruna sa qua tevolo si arini. Kamahire si tavete nau e Tamasa, gua sapu ele tavete lani rau koa rini.” Turaña la nia rini pa Zerusalemameke mate vasina si asa.

Va Kilasi sa Butubutu Ziuda sari pa Zerusalemameke Heboroni

⁸ Rapatia ri na tie pa butubutu Ziuda si pa Zerusalemameke vagia rini pa vinaripera si asa. Va matei rini sari na tie meke sulua rini sa vasileana lavata. ⁹ Beto asa, si la varipera koari na tie Kenani, saripu koadi koasa popoa toqetoqere, meke pa hubidi rina toqere pa kali lodu rimata, meke pa popoa ta pozae Neqevi*. ¹⁰ La varipera si arini koari na tie Kenani saripu koadi koasa vasileana pa Heboroni, sapu ta pozae Kiriati Aba pukerane. Vasina pu va kilasi rini sari na butubutu te Sesai, Ahimani, meke Talamai.

Va Kilasia Otinieli sa Vasileana Lavata Ta Pozae Debiri
(Zosua 15:13-19)

¹¹ Taluarae vasina sari na tie Ziuda meke la varipera koasa vasileana lavata pa Debiri. Pa totoso asa si ta pozae Kiriati Sepa sa vasileana lavata asa. ¹² Keke ri kasa, pozana e Kelebi si zama, “Kaqu vala nia rau sa tuqu vineki se Akasa, pude haba ia sa tie bokabokana pa vinaripera pu vagia si pa Kiriati Sepa pude haba ia,” gua. ¹³ Se Otinieli sa tuna sa tasina mudina

---

* **1:9** Sa Neqevi si pa vari korapana sa soloso qega meke sa popoa toqetoqere pa Ziuda.

e Kelebi sapu se Kenazi, si vagia pa vinaripera sa vasileana lavata; ke vala nia Kelebi koasa sa tuna vineki sapu se Akasa pude haba ia. ¹⁴ Koasa rane vinarihaba, si tepa sisigitia Otinieli se Akasa pude tepa ia koasa tamana si keke voloso pepeso. Ke gore si asa koasa nana don'ki, meke nanasia Kelebi sapu na sa si hiva nia sa. ¹⁵ Meke olaña se Akasa, “Hivani rau si kaiqa bukaha kolo tototolo, sina sa vasina sapu ele poni nau goi pa popoa Neqevi si popa hola.” Ke valani Kelebi koasa si karua bukaha kolo tototolo, keke pa kali sarena meke keke pa kali gorenana.

Sa Minataqara Tanisa Butubutu Ziuda meke Benisimane

¹⁶ Sari na tutina e Zetoro, sapu sa hopehopena te Mosese, sapu sari na tie Kenaiti, si somana koari na tie pa butubutu Ziuda meke taluarae pa popoa Zeriko, sa vasileana lavata sapu sokua huda pamu, meke kamo la gua koasa popoa Neqevi koasa qega popana pa popoa Ziuda, tata pa vasileana Aradi. La koa si arini pa varikorapadi rina tie vasina.* ¹⁷ Sari na tie pa butubutu Ziuda si la somanae koari na tie pa butubutu Simione meke va kilasa betoi rini sari na tie Kenani, saripu koadi koasa vasileana lavata pa Zepata, meke poza nia Homa* rini sa vasileana lavata asa. ¹⁸⁻¹⁹ Tokani e Zihova sari na tie pa Ziuda, meke vagi rini doduruna sa popoa toqetoqere pa dia voloso, ba lopu boka

---

* **1:16** Tie pa butubutu Ziuda babe tie Amaleki. Sa popoa hie pa kali gasa rimata pa Ziuda meke pa kali lodu rimata koasa kolo matena. * **1:17** Sa ginuana Homa si “va mate na huara va inete betoi”.

hadu taloani rini sari na tie pa Qaza, Asikeloni, babe Ekroni, meke sari na dia kali popoa pa vari likohaedi. Na tago dia totopili aeana sari na tie hire, saripu koadi pa raratana, gua asa ke lopu boka hadu taloani rini si arini. ²⁰ Gua tugo sapu va tatara nia e Mosese koe Kelebi, si ta vala koa sa sa vasileana Heboroni, meke hadu taloani Kelebi koasa vasileana lavata sana sari ka neta butubutu pu tuti gore mae gua koe Anaki. ²¹ Ba sari na tie pa butubutu Benisimane, si lopu hadu taloani sari na tie Zebusaiti, saripu koadi pa Zerusalem, ke lopu rizu sari na tie Zebusaiti ba koa hola mo koari na tie pa butubutu Benisimane kamo kamahire.*

Va Eono i rina Butubutu Iparemi meke Manase sari na Tie pa Betolo

²²⁻²³ Sari na butubutu te Iparemi meke Manase si la varipera koasa vasileana lavata pa Betolo, sapu ta pozae Luzi pa totoaso. Tokani e Zihova si arini. Garunu la tie piko si arini koasa vasileana lavata, ²⁴ meke dogoria rini si keke tie sapu vura mae guana vasina, meke zama la ia rini si asa, “Va dogoroni gami sa sirana pude nuquru la pa korapana sa vasileana, be gua asa goi, si lopu kaqu nonoaligo gami.” ²⁵ Ke va dogoro nia sa koa rini sa sirana, meke va mate betoi ri na tie Iparemi meke Manase sari doduru tie pa korapana sa vasileana lavata, ba va sarea rini sa tie asa meke sa nana tatamana. ²⁶ Beto sapu gua asa, si la si asa pa popoa tadi na tie Hitaiti, meke kuria sa si keke vasileana lavata

---

* **1:21** Zos 15:63; 2 Samuela 5:6; 1 Koron 11:4

vasina, meke poza nia Luzi sa si asa. Asa tugo sa pozana pa rane ninoroi.

Sari na Tie saripu Lopu Ta Hadu Taloa koari na Tie Izireli

²⁷ Sa butubutu te Manase si lopu hadu taloa ni sari na tie pu koadi koari na vasileana lavata pa Beti Sani, Tanaka, Doro, Ibileami, Meqido, meke sari na vasileana hitekedi saripu lopu koa variseui pa vari likohaedi; meke lopu rizu sari na tie Kenani vasina.* ²⁸ Sipu podalae ninira sage sari na tie Izireli, si vata zukuru ni tinavete niniradi rini sari na tie Kenani koari na dia tinavete, ba lopu hadu taloa betoni rini sari doduru.

²⁹ Sa butubutu te Iparemi, si lopu hadu taloa ni sari na tie Kenani saripu koadi koasa vasileana pa Qeza, gua asa ke koa hola si arini pa varikorapadi rina tie Iparemi vasina.*

³⁰ Sa butubutu te Zeboloni, si lopu hadu taloani sari na tie Kenani, saripu koadi koari na vasileana pa Kitironi meke Nahalolo, gua asa ke koa hola sari na tie Kenani pa varikorapadi rina tie Zeboloni, ba vata zukuru ni tinavete niniradi mo rini koari na dia tinavete.

³¹ Sa butubutu te Asa, si lopu hadu taloani sari na tie saripu koadi koari na vasileana pa Ako, Saedoni, Alabi, Akizibi, Heliba, Apeka, meke Rehobi, ³² Gua asa, ke koa sari na tie pa butubutu Asa pa varikorapadi rina tie Kenani.

³³ Sa butubutu te Napitalai, si lopu hadu taloani sari na tie, saripu koadi koari na

---

* **1:27** Zos 17:11-13   * **1:29** Zos 16:10

vasileana pa Beti Semesi, meke Beti Anati, ba koa mo sari na tie pa butubutu Napitalai pa varikorapadi rina tie Kenani si arini. Ba vata zukuru ni tinavete ñiniradi mo ri na tie Napitalai si arini koari na dia tinavete.

³⁴ Sari na tie pa butubutu Dani si lopu boka hadu taloani sari na tie Amoraiti pu koa pa raratana Meditareniani, ba hadui rina tie Amoraiti sari na tie pa butubutu Dani meke koa hola sari na tie Dani koari na toqere. ³⁵ Lopu rizu taloa sari na tie Amoraiti pa Aizaloni, Sa'alibimi, meke koasa toqere pa Heresi, ba sipu ñinira sage rina tie pa butubutu Iparemi meke Manase si va pinausu i rini sari na tie Amoraiti meke vata zukuru ni tinavete ñiniradi rini koari na dia tinavete si arini.

³⁶ Sa voloso tadi na tie Amoraiti, si podalae koasa sirana pa karovoana sa toqere sapu ta pozae Lolomo Akarabimi* meke gore la pa vasileana Sela meke hola latu.

2

Sa Mateana te Tamasa pa Bokimi

¹ Taluarae pa Qiliqali sa mateana te Zihova meke ene la gua pa Bokimi meke la zama guahe koari na tinoni Izireli: “Ele turana vurani gamu Rau si gamu pa popoa Izipi, meke turana lani gamu koasa popoa sapu ele va tatara veko nia Rau koari na tiatamamia pukerane, zama guahe tugo si Rau, ‘Namu lopu kaqu va karia Rau sa Qua vinariva egoi hie koa gamu. ² Namu lopu

---

* **1:36** Sa ginuana Lolomo Akarabimi sina sirana tadi na nenege.

kaqu tavetia gamu si keke vinariva egoi koari na tinoni saripu koadi koasa popoa asa. Kaqu huara gorenigamu sari na dia hope,' gua, ba lopu tavetia gamu sapu gua tozini gamu Rau. Na vegua ke lopu tavetia gamu sapu gua asa? * ³ Ego, Maqu tozini gamu kamahire sapu lopu kaqu hadu taloani Rau sari na tinoni hire pa kenunia gamu, sipu korapa varipera la si gamu. Kaqu koa ta sosoli ni gamu sari na tie hire meke sa vinahesidi rina dia tamasa si kote na tinoketoke koa gamu.”

⁴ Meke sipu beto zama gua asa sa mateana si podalae kabo sari na tinoni Izireli, ⁵ gua asa ke ta pozae Bokimi* sa vasina asa, meke vasina tugo si va vukivukihi la koe Zihova si arini.

Sa Minate te Zosua

⁶ Beto asa si tozini Zosua sari na tinoni Izireli pude hopeke taloa, ke hopeke la vagi rini sari na dia vasidi soti pu ele ta hia ni rini. ⁷ Meke koari doduru vuaheni pu toa se Zosua si vahesia rina tinoni Izireli se Zihova, meke pa mudina sa minate te Zosua ba lopu makudo tavete gua tugo si arini, meke vari tetei mae koari na koimata pu ele dogoro soti teledia sari na tinavete arilaedi saripu evaṅi e Zihova koari na tinoni Izireli. ⁸ Meke sipu kamoakeke gogoto manege puta vuahenina se Zosua tuna e Nani, sapu sa nabulu te Zihova, si mate si asa. ⁹ Meke pomunu nia rini si asa koa keke vasi pepeso sapu tagoa sa pa

---

* **2:2** Ekd 34:12-13; Diut 7:2-5   * **2:5** Sa ginuana Bokimi si “sari na tie si kabo.”

Timinati Sera koari na toqetoqere pa Iparemi, pa kali gedena*.*

Sa Sinage Vaqura si Va hesi Tamasa Kokohadi

¹⁰⁻¹¹ Meke sipu ele mate beto sa doduruna sa sinage asa, meke hobe sage mae sa votiki sinage sapu lopu gilania se Zihova, meke sari Nana tinokae pu taveti Sa koari na tinoni Izireli, si tavete va sea pa kenuna e Zihova si arini. Vahesi hesi rini sari na tamasa Beolo. ¹² Meke veko pania rini se Zihova, sa Tamasa tadi na tiatamadia, sapu turana vurani si arini pa popoa Izipi, meke luli na vahesi rini sari na votivotiki tamasa tadi na tinoni saripu koa vari likohae koarini. Meke todoño vahesi rini sari na tamasa Beolo, meke va bugoria rini se Zihova. ¹³ Sina veko pania rini si Asa meke vahesia rini se Beolo meke se Asitoreteti. ¹⁴ Ke bugoro sisigiti ni e Zihova si arini meke va maluara lani Sa si arini koari na tie hikohiko, meke mae razai meke hiko vagi betoi rini sari na dia tinagotago. Va malumi Sa sari doduru dia kana saripu koa vari likohae koa rini pude niñira holani si arini, ke lopu boka toka puleni teledia si arini. ¹⁵ Doduru toto so sipu la si arini pa vinaripera si lopu qetuni e Zihova si arini, gua puta tugo sapu ele zama nia Sa koa rini, si gorevura. Ke ta sigiti hola si arini.

¹⁶ Gua asa, ke va turu poni koimata e Zihova si arini pude harupi koari dia kana pu razai meke hiko vagi sari na dia tinitonā. ¹⁷ Ba lopu va avosi rina tinoni Izireli sari na dia koimata,

---

* **2:9** Kali gedena sa toqere Qasi be tia la pa kali gasa rimata.

* **2:9** Zos 19:49-50

sina lopu ran̄ea rini se Zihova, ba vahesi rini sari kaiqa tamasa pule. Ba sari na tiatamadia si va tabei sari na tinarae te Zihova, ba sa sinage vaqura hie si lopu evania sapu gua asa. ¹⁸ Pa totoso sipu tava turu koe Zihova si keke koimata tadi na tinoni Izireli, si hoke toka nia e Zihova si asa, meke harupi Sa sari na tinoni koari na dia kana. Totoso korapa toa sa koimata asa, si tataruni na taleosoni e Zihova si arini sina koa ta sigiti na solini pa tinasuna si arini. ¹⁹ Ba sipu mate sa koimata, si pule la koari na hahanana koadi sari na tinoni meke kaleana holani tu rini sari na tiatamadia, meke nabuluni na vahesi rini sari kaiqa tamasa pule, meke lopu hiva luara pani rini sari na dia tinavete kaleadi na vinakarikari. ²⁰ Gua asa, ke ta naziri sisigiti ni e Zihova sari na tinoni Izireli meke zama, “Sina sekea sa butubutu hie sa vinariva egoi sapu ele veko Rau koari na tiatamadia pude kopu nia, ²¹ ke lopu kaqu hadu taloani Rau koarini sari na butubutu saripu koa holadi koasa popoa pa mudina sa minate te Zosua. ²² Kaqu tavetavete ni Rau sari na butubutu arini, pude va sosode pakia be guana kaqu luli rina tinoni Izireli hire sari na Qua tinarae kekenono gua rina tiatamadia pukerane.” ²³ Ke veko hola i e Zihova sari na butubutu arini pude koa hola koasa popoa sana, meke lopu valani e Zihova koe Zosua babe hadu taloani pa mudina sipu mate se Zosua.

3

Sari na Butubutu pu Koa Hola pa Popoa

¹ Gua asa, ke hire sari na popoa saripu veko hola i e Zihova, pude podeki sari na tie Izireli, saripu lopu hite ele somana ni sari na vinaripera pa popoa Kenani. ² Tavetia Sa sapu gua asa, pude va tumatumaei sari hopeke sinage tadi na tie Izireli pa ginugua varipera, koarini pu lopu hite ele somana pa vinaripera. ³ Sari na popoa pu koa hola si ari ka lima vasileana lavata pa popoa Pilisitia, doduru tie Kenani, Saedoni, meke ari na tie Hivaiti saripu koadi koari na toqere pa Lebanoni podalae koa sa toqere Beolo Hemoni meke duta kamo la gua koasa sirana karovoana pa toqere sapu ta pozae Hamati. ⁴ Arini sari na tie pu tavetavete ni e Zihova pude podepodeki sari na tie Izireli, pude boka gilania, sapu hiva babe lopu hiva va tabei rini sari na tinarae saripu poni ni e Zihova koari na tiatamadia pukerane koe Mosese. ⁵ Gua asa ke koa varihenie mo sari na tie Izireli koari na tie Kenani, Hitaiti, Amoraiti, Perizaiti, tie Hivaiti, meke na tie Zebusaiti. ⁶ Varivarihaba si arini koarini meke vahesi rini sari na dia tamasa kokohadi.

Se Otinieli

⁷ Muliñi nia ri na tie Izireli se Zihova dia Tamasa, meke tavetia rini sapu lopu qetu nia Sa. Vahesi rini sari na bekuna e Beolo meke se Asera^{d.*} ⁸ Ke bugoro sisigiti ni e Zihova sari na tie Izireli, meke va malumia Sa se Kusani Risataimi, sa banara pa Mesopotemia, pude mae va kilasi sa si arini. Meke veko lani e Zihova

---

* **3:7** Se Asera si na bekuna sa tamasa barikaleqe sapu sa loana Beolo, keke tamasa huporona pu vahesia rina tie Kenani.

pa *niniraṅira* te Kusani si arini meke ka vesu vuaheni si baṅara ni sa. ⁹ Meke kabo alili la koe Zihova sari na tie Izireli, meke garunu la nia Sa si keke tie pude vata rupahi si arini. Asa se Otinieli sa tuna e Kenazi, sapu sa tasina mudina e Kelebi. ¹⁰ Meke kamo mo koasa sa Maqomaqona e Zihova, meke koimata ni sa sari na tie Izireli. La varipera se Otinieli, meke va mataqaria e Zihova si asa, koasa baṅara pa popoa Mesopotemia. ¹¹ Meke ka made *ṅavulu* puta vuaheni si koa pa binule sa popoa, meke tiqe mate se Otinieli.

Se Ehudi

¹² Tavete pulea ri na tie Izireli gua sapu lopu qetu nia e Zihova. Koasa ginugua asa, si vala ia e Zihova se Eqiloni sa baṅara pa Moabi sa *niniraṅira* holani sari pa Izireli. ¹³ La somana koari na tie Amoni^d meke Amaleki^d se Eqiloni, meke va kilasi rini sari na tie Izireli meke vagia tugo rini sa vasileana Zeriko, sa vasileana lavata sapu sokua na huda pamu. ¹⁴ Meke ka manege vesu vuaheni si koa pa *niniraṅira* te Eqiloni sari na tie Izireli.

¹⁵ Meke kabo alili la koe Zihova sari na tie Izireli, meke garunu la nia Sa si keke tie pude vata rupahi si arini. Asa se Ehudi, na tie gedegede meke na tuna koreo e Qera, sapu mae guana koasa butubutu te Benisimane. Valani ri na tie Izireli koe Ehudi sari na vinariponi, pude garunu lani si arini koe Eqiloni sa baṅara pa Moabi pude la valani koa sa. ¹⁶ Tavetia Ehudi telena si keke magu, sapu *ṅaru* varikali,

meke lima *navulu* sentimita gelena.* Meke sopele nia sa pa kali mataona pa korapadi nana poko. ¹⁷ Meke paleke lani sa koe Eqiloni sa tie nobokona hola. ¹⁸ Sipu va adeni Ehudi koasa sari na vinariponi, si zama la ia sa sa tie pu palekedi rini pude taluarae meke pule la pa dia popoa soti. ¹⁹ Ba kekere pule koari na patu ta peqodi tata pa Qiliqali se Ehudi, meke pule la koe Eqiloni, meke zama, “Qua baṅara, hiva tozi nigo rau si keke inavoso golomona koa goi.”

Ke garunu vurani sa baṅara sari nana nabulu, “Gami karua mo si kaqu koa!” gua si asa. Ke vura taloa sari doduru nabulu.

²⁰ Meke sipu korapa habotu eke telena pa korapana sa nana lose ibibuana pana uluna sa nana vetu sa baṅara, si nuquru la koa sa se Ehudi meke zama, “Hiva tozi nigo rau sa inavoso mae guana koe Tamasa,” gua si asa. Meke turu sage sa baṅara. ²¹ Meke saputu nia lima gedena Ehudi sa magu *ṅaru* vari kali sapu koa pa kali mataona, meke hova nuquru nia sa pa tiana sa baṅara. ²² Nuquru pa korapa tiana Eqiloni sa doduruna sa magu; hola nia tu sa sa taṅitaṅiniana, meke vura karofo pa mudina sa batuna sa magu *ṅaruna*. Ba lopu daku unusu pule nia sa si asa pa tiana sa baṅara, na tukua sa deana. ²³ Beto asa, si vura taloa nana se Ehudi; tukui sa sari na sasada meke lokai sa si arini ²⁴ meke taloa nana. Pule mae sari na nabulu meke dogori sari na sasada si loka tuku beto, ba balabala ia rini sapu korapa koa nana pa korapana sa baṅara, na magogoso nana gua.

---

* **3:16** Keke piti meke kukuruna gelena.

²⁵ Aqa va seunae nia rini si asa, ba sipu lopu boka ta tukele tugo sari na sasada, si vagia rini sa vidulu meke tukelia sa sasada. Meke hodahodaka mate nia rini sapu korapa eko mate nana pa hatara sa dia banara.

²⁶ Sipu korapa aqa si arini, si govete taloa nana se Ehudi. Ene holani sa sari na patu ta peqodi, meke govete la nana pa Seira.

²⁷ Meke sipu kamoā sa sa vasina toqetoqere pa popoa Iparemi, si ivua sa sa buki pude tioki sari na tie Izireli pude la varipera. Turaña gore lani sa si arini; taluarāe mae gua koari na toqere.

²⁸ Meke zamai sa, “Mi luli au! Kaqu poni gamu e Zihova sa minataqara koari na mia kana, sapu sari na tie Moabi.” Ke ene gore lulia rini se Ehudi meke hukatia rini sa vasina kaqu karovo sari na tie Moabi koasa Ovuku Zodani; meke lopu tava malumu si keke tie pude karovo. ²⁹ Koasa rane sana si tata kamoā ka manege puta tina tie Moabi, saripu bokabokadi hola pa vinaripera, si va mate betoi rini, namu lopu keke arini si govete taloa. ³⁰ Koasa rane sana, si va kilasi ri na tie Izireli sari na tie Moabi, meke koari ka vesu navulu puta vuaheni si koa pa binule sa popoa.

Se Samiqara

³¹ Pa mudina e Ehudi, si e Samiqara sa tuna koreo e Anati si koimata hobe. Asa tugo harupia se Izireli, meke ka onomo gogoto tie Pilisitia, si va mateni huda naruna, tana va kekekereana bulumakao sa si arini.

4

Debora meke Beraki

¹ Pa mudina sipu mate se Ehudi, si tavete va sea pule pa dinono te Zihova sari na tinoni Izireli. ² Ke valani e Zihova koe Zabini, sa banara koari na tie Kenani sapu kopu nia sa vasileana lavata pa Hazo si arini pude va kilasi. Sa koimata koa sa nana qeto minate sana si e Sisera sapu koa pa Haroseti vasina koa sarini pu lopu na tie Ziu. ³ Ka sia gogoto totopili varipera sapu taveteni aeana rini si tagoi e Zabini, meke koa tasuna sisigiti koasa nana kinopu sari na tinoni Izireli koari ka hiokona puta vuaheni. Gua asa ke kabo alilia rina tinoni Izireli sa tinokae te Zihova.

⁴ Se Debora, sa barikaleqe te Lepidoti, sapu keke poropita barikaleqe, si koimatani sari na tinoni Izireli koasa toতোসা asa. ⁵ Hoke habotu si asa pa kauruna keke huda pamu pa varikorapadi ri karua vasileana pa Rama meke Betolo pa korapa popoa toqetoqere pa Iparemi, meke hoke la koasa sari na tinoni Izireli pude avosi sari nana vinilasa va toqoto. ⁶ Keke rane si garunia sa se Beraki tuna koreo e Abinoami sapu mae guana koasa vasileana lavata pa Kadesi pa popoa Napitalai meke zama koasa si asa, “Se Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli si garunigo si goi, ‘Mu turani sari ka manege puta tina tie koasa butubutu te Napitalai meke Zeboloni, mamu turana lani koasa toqere Tabora. ⁷ Kote garunu atunia Rau se Sisera, sa koimata tadi na tinoni varipera te Zabini, pude raza igo koasa Ovuku Kisoni. Na koadia nana totopili varipera meke

na tie varipera si asa, ba kote vatu nia Rau koa goi sa minataqara,” gua si asa.

⁸ Meke olaña la koasa se Beraki, “Be la goi si kote la si rau, babe lopu luliau goi, si lopu kaqu la tugo si rau,” gua si asa. ⁹ “Ego,” gua se Debora, “Kaqu luligo rau si goi, ba lopu kaqu hite vagia goi si keke vina lavata koasa mua minataqara, sina kote vala nia e Zihova se Sisera pa limana keke barikaleqe,” gua si asa. Ke somana luli la koe Beraki pa Kadesi se Debora. ¹⁰ Meke tioki e Beraki sarini koasa butubutu te Zeboloni meke gua tugo sapu te Napitalai meke la pa Kadesi, ari ka manege puta tina tie saripu luli koasa meke somana luli tugo se Debora.

¹¹ Ego, koasa toতোসা asa, se Hebere sa tie Kenaiti si paqaha taloa nana koari kaiqa tie Kenaiti meke la va turua sa nana ipi tata pa Kadesi, lopu seu koasa huda oaku pa Zananimi. Na tutina e Hobabi, sapu na tasina hopehopena e Mosese si asa.

¹² Meke sipu gilania e Sisera sapu ele sage la pa toqere Tabora se Beraki tuna koreo e Abinoami, ¹³ si tioko varigarani e Sisera sari ka sia gogoto totopili aeana varipera meke sari nana tie meke garunu lani sa si arini podalae pa Haroseti sa popoa tadirini pu lopu na tie Izireli meke kamo la gua pa Ovuku Kisoni.

¹⁴ Meke zama la koe Beraki se Debora, “Mu la kamahire. E Zihova kaqu koimata nia sa mua qeto minate. Kaqu va mataqara igo Sa si goi koe Sisera.” Ke taluarae koasa toqere Tabora se Beraki meke sari ka manege puta tina tie meke ene gore la. ¹⁵ Meke sipu podalae rapata se

Beraki meke sari nana tie varipera, si va pupuhia e Zihova se Sisera meke sari doduru nana totopili na tie varipera, meke horu gore koasa nana totopili varipera se Sisera meke govete taloa nana. ¹⁶ Meke hadu lani e Beraki sari na totopili varipera meke sari na tie varipera pa Haroseti koasa popoa tadirini pu lopu na tie Izireli, meke mate beto sari doduru tie varipera te Sisera, meke namu lopu hite keke tie si koa hola.

¹⁷ Meke govete la nuquru pa vetu te Zaeli, barikaleqe te Hebere na tie Kenaiti, se Sisera, sina sa banara Zabini pa popoa Hazo, si loke nana kana koasa tatamana te Hebere.* ¹⁸ Meke vura la tutuvia Zaeli se Sisera meke zama la ia sa, “Nuquru mae, banara, mae pa korapa qua ipi. Mu lopu matagutu,” gua, ke nuquru la si asa, meke tomea sa barikaleqe si asa pa mudina sa gobagoba poko. ¹⁹ Meke zama koasa barikaleqe si asa, “Kei hiva napo si rau, na memeha qua,” gua si asa. Meke tukele ponua bogu kolo meleke sa barikaleqe si asa meke va napoa, meke tome pulea sa si asa. ²⁰ Meke zama la ia sa sa barikaleqe, “Mu turu kopu pa sasadana sa ipi, meke be mae nanasa nia ri kaiqa tie koa goi, sapu be koa nana si keke tie tani, gua, si mu zama, ‘lokari,’” gua si asa. ²¹ Ba sina mabo sisigiti se Sisera, ke puta muliunu; meke hitehite vagia Zaeli si keke hama meke keke tupili tana ipi, meke hitehite ene la koasa meke poka turanae nia sa pa pepeso sa kali batuna, meke mate si asa.

---

* **4:17** Heba si na tie pu koa koari na turanana e Mosese ba kamahire si na baere koari na tie Kenani. Mu dono la pa Zazi 1:16; 4:11, meke Nab 24:22:

²² Meke sipu mae hata lulia e Beraki se Sisera, si vura la tutuvia e Zaeli si asa, meke zama la koasa si asa, “Mae tani maqu va dogoro nigo sa tie sapu korapa hata ia goi.” Ke nuquru lulia sa si asa, meke dotu korapa eko mate nana vasina pa pepeso si asa soto nana sa tupili pa batuna.

²³ Koasa rane asa, si vala nia Tamasa koari na tinoni Izireli sa minataqara meke tava kilasa se Zabini, sa banara tadi na tinoni Kenani. ²⁴ Meke varipera va ninira laladia sari tie Izireli osolae va matea rini se Zabini.

5

Sa Kinera tadi Debora e Beraki

¹ Koasa rane sana si kera nia ri Debora e Beraki sa tuna e Abinoami sa kinera hie sapu zama guahe:

² “Mani ta vahesi se Zihova!

Sari na tinoni Izireli si lopu ruriti sari na dia tinoa,

ba malumu qetuqetu lani rini pude varipera.

³ Va avoso mae gamu na banara.

Mi va avoso gamu na qavuna.

Kaqu kera na mikemike la si rau koe Zihova sa Tamasa tadi na tie Izireli.

⁴ Ke Zihova, pana taluarae si Goi koari na toqere pa Seira,

meke vura mae koasa popoa pa Edomu^d,

si niu sa pepeso, meke hoqa gore mae pa galegaleane sa ruku.

Uve, titisi gore mae gua tugo koari na lei sa kolo.

- 5 Sari na toqere si niniu pa kenuna e Zihova sa Tamasa tanisa toqere Saenai.
Niniu si arini pa kenuna e Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli.*
- 6 Koari na rane te Samuqa tuna koreo e Anati,
meke koari na rane te Zaeli,
sari na tie holuholu si lopu paleke tin̄itona
pa sirana nomana,
ba ene gua tu koa rina sirana hitehite.
- 7 Debora, sari na vasivasileana nomadi pa Izireli
si ta veko palae;
osolae mae si goi guana tinana Izireli.
- 8 Sipu vahesi rini sari na tamasa vaqura,
si ta evana sari na vinaripera nomadi pa
popoa meke raza la koari na baradi rina
vasileana lavata,
meke lopu keke lave babe na hopere
si ta dogoro koari ka made navulu puta tina
tinoni pa Izireli.
- 9 Sa buloqu si somana koari na koimata varipera
tadi na tinoni Izireli,
meke gua tugo koari na tinoni pu lopu ruritia
dia tinoa pa vinaripera.
Mi vahesia se Zihova.
- 10 Gamu na palabatu pu hake koari na don'ki
kekeoro,
meke gamu na tie tagotago mia pu habotu
koari na habohabotuana arilaedi koari na
don'ki,
meke gamu pu ene pa sirana, mi va avoso
mae.

---

* 5:5 Ekd 19:18

11 Mamu va avosi sari na tie kerakera koari na berukehe,
 sapu tozi vurani sari na minataqara te Zihova,
 sari na minataqara tadi na tinoni Izireli.

Meke ene va tokele taluarae gore koari na dia vasileana lavata sari na tinoni te Zihova.

12 Aria Debora! Aria!
 Aria! Kerania sa kintera! Aria!
 Ene la, Beraki tuna koreo e Abinoami,
 turaña taloani sari na mia tie ta raovodi^d.

13 Sari na tie noṇodi si gore mae koa gami na nati koimata,
 meke sari na tie te Zihova si mae koa rau somanae sari na tie varane.

14 Na mae guadi pa butubutu Iparemi vasina koa sari na tie Amaleki pukerane,
 meke luli mae guadi pa butubutu te Benisimane meke sari nana tinoni si arini.
 Meke sari na koimata pa vinaripera si gore mae guadi pa butubutu te Manase pa tutina e Maki;
 meke sari na palabatu nomadi si mae guadi pa butubutu Zeboloni.

15 Sari na koimata varipera pa butubutu te Isaka si luli koe Debora;
 uve, sa butubutu te Isaka meke se Beraki ba mae tugo,
 meke luli la ia rini si asa pa korapana sa lolomo.
 Ba sari na tinoni koasa butubutu te Rubeni si paqaha;
 ura lopu boka vizatia rini pude somana mae.

16 Na vegua ke koa turaña hola i rini sari na sipi?

Pude avavosi sari na sepati titioki sari na dia rovana sipi?

Uve, paqaha sa butubutu te Rubeni meke lopu boka vizatia rini pude mae.

17 Sa butubutu te Qadi si koa pa kali gasa rimata koasa Ovuku Zodani.

Meke sari na tinoni pa butubutu te Dani, si koa hola dia kapae koari na vaka.

Meke sa butubutu te Asa si koa pa raratana masa tata pa kolo hokara.

18 Ba sari na tinoni pa butubutu te Zeboloni meke Napitalai si lopu ruriti dia tinoa meke somana pa vinaripera.

19 Sari na banara si mae meke varipera.

Pa toতোসা asa si varipera sari na banara Kenani pa Tanaka tata koasa kolo pa Meqido,

ba lopu vagi taloani rini sari na siliva na tinagotago tadi na tinoni Izireli.

20 Sipu ene vari karovi sari na pinopino pa galegaleane si varipera si arini.*

Meke raza ia rini se Sisera.

21 Meke paleke taloani na naqe pa Ovuku Kisoni si arini,

meke kaqu ene varane, ene latu pa niniranira si rau!

22 Beto asa si ene hola la sari na hose; puzapuza pa pepeso sari na nenedia.

---

* **5:20** Sa ginuana sa vesi hie si lopu bakala. Sari na mateana si varitokae meke va kilasia se Sisera, babe sa Tamasa si va kilasia koasa galegaleane, paka manauru, na ruku na gua.

- 23 'Leve nia gana sa vasileana nomana pa Merozi,' zama gua sa mateana te Zihova. 'Leveni, leveni gedi sarini pu koa vasina. Na korodia mae toka nia rini se Zihova, mae guari na tie varipera pude toka nia si Asa.'
- 24 Sa barikaleqe tamanaena hola koari na barikaleqe si e Zaeli, sa barikaleqe te Hebere pa Kenaiti. Holani sari na barikaleqe saripu koa koari na ipi.
- 25 Meke sipu tepa kolo napo se Sisera si ponía meleke e Zaeli si asa; meke ponía meleke tugo sa koa keke baolo tolavaena si asa.
- 26 Meke vagia sa si keke tupili ipi pa kali limana, meke keke hama tanisa tie tavetavete pa keke kali limana, meke poka nuquru nia sa pa batuna.
- 27 Meke mate si asa, meke eko lopu niu pa nenena sa barikaleqe. Hoqa pa pepeso meke mate si asa.
- 28 Meke doño vura pa vuida sa tinana e Sisera meke kabo va ululae pa mudina sa gobagoba poko, meke nanasa vura, 'Na vegua ke lopu tuturei pule mae sa totopili varipera te Sisera? Meke na vegua sari nana hose, ke lopu tuture pule mae? gua.'
- 29 Meke olaña la ia ri na barikaleqe tumatumaedi hola si asa;

- ba zama pilipule telena si asa,
 30 ‘Na korapa hata likakalae pude zau vagi,’ gua
 si arini.
 ‘Meke variva hiani, keke babe karua vineki
 koari hopeke tie varipera.
 Sari na poko lelead si pude te Sisera,
 meke sari na kukuru pinitipiti poko,
 si pude tana pakupaku pa ruaqu. Ta zau vagi
 beto si hire pa vinaripera.’
- 31 Kei Zihova, madi mate beto gua asa sari na mia
 kana,
 ba madi nedala guana rimata gasana sari na
 mua baere,
 pana gasa sage pa nana niniranira si asa!”
 Meke pa mudina asa si ta evana sa binule koari
 ka made navulu puta vuaheni.

6

Qitione

¹ Meke tavete va sea pule pa dinono te Zihova, sari na tinoni pa Izireli. Ke va malumu lani Sa koari na tinoni pa Midiani pude koimatani si arini koari ka zuapa vuaheni. ² Meke ninira hola ni ri na tinoni pa Midiani sari na tinoni pa Izireli, gua asa ke tome ni rina tinoni Izireli si arini koari na bae meke kaiqa vasina tometomeana pule koari na togere. ³ Totoso la lelete dia gua pa inuma sari na tinoni Izireli, si hoke mae sari na tinoni Midiani, sari na tie Amaleki, meke sari na butubutu tie pule pu koa pa korapa qega, meke rapatani si arini. ⁴ Meke hoke mae varigara si arini koasa vasina asa, meke zaloi sari na dia

linetelete koasa doduruna sa vasina asa meke kamo la gua pa Qaza. Hoke vagi betoi rini sari na dia sipi na bulumakao meke sari na don'ki meke loketona hokara si veko hola ia rini pude tagoi ri na tinoni Izireli. ⁵ Hoke paleki rini sari na dia ipi meke turani sari na dia bulumakao, soku guana rovana kupokupo sa dia minae. Lopu boka ta nae sari na tie meke sari na dia kameli, meke mae huaria rini sa popoa. ⁶ Meke lopu pada pude raza la i ri na tinoni Izireli si arini.

⁷ Meke kabo alili la koe Zihova sari na butubutu Izireli pude tokani meke pude va kilasi sari na tinoni Midiani, gua. ⁸ Meke garunu la nia e Zihova koarini si keke poropita meke tozia koa rini sa inavoso hie, sapu mae guana koe Zihova sa Tamasa tadi na tinoni Izireli meke zama guahe: “Ele turana vurani gamu Rau koasa tinoa pinausu pa popoa Izipi. ⁹ Ele harupu gamu Rau koari na tinoni pa popoa Izipi, meke koari na tinoni saripu ele varipera atu koa gamu pa popoa Kenani, meke ele hadu va seui Rau si arini meke ponini gamu sa popoa hie. ¹⁰ Meke ele tozini gamu tu Rau sapu Arau mo se Zihova sa mia Tamasa, meke lopu kaqu vahesi pulei gamu sari na tamasa tadi na butubutu Amoraiti, koasa popoa sapu koa ia gamu hie kamahire. Ba lopu hite va avosau gamu,”

¹¹ Meke mae gana vasina si keke mateana te Zihova koasa vasileana Opara meke habotu nana pa kauru huda oaku te Zoasi, sapu mae guana koasa butubutu te Abieza. Meke se Zoasi si na tamana e Qitione. Se Qitione si korapa tome meke seke pani sa sari na kapudi rina huiti koasa munamunalana vaeni, pude lopu ta dogoro nana

koari na tie Midiani, gua. ¹² Meke vura la koa sa sa mateana te Zihova meke zama guahe: “Se Zihova si koa koa goi, na tie n̄n̄ira na varane!”

¹³ Meke zama la koasa se Qitione, “Baṅara, be koa koa gami se Zihova. Na vegua tu ke ta evaṅa koa gami sari na tinasuna hire? Meke na vegua tu sari doduru ginugua arilaedi pu ele tozini gami ri na tiatamamami pu taveti e Zihova, gua meke turaṅa vurani Sa si arini pa popoa Izipi. Ba kamahire si vata pinausu gami Sa meke veko gami Sa pa limadia ri na tinoni Midiani si gami,” gua si asa.

¹⁴ Meke doṅo la koasa se Zihova meke garunia Sa si asa, “Mu la pa mua n̄n̄iran̄ira, mamu harupi sari na tinoni Izireli koasa butubutu Midiani. Mamu gilania sapu Arau garunigo!”

¹⁵ Meke olaṅa se Qitione, “Baṅara, vegugua meke kaqu boka harupia rau se Izireli? Sa qua tatamana si malohoro hola koasa butubutu te Manase. Meke arau tugo si loke laequ pa qua tatamana,” gua si asa.

¹⁶ Meke olaṅa la ia e Zihova si asa, “Kote boka si goi, sina Arau kote koa turaṅigo; meke kote doṅo guana keke tie mo si raza ia goi,” gua si asa.

¹⁷ Meke olaṅa la ia Qitione si asa, “Be guana qetu nau Goi si rau, si mamu poni nau kaiqa vina sosode sapu hinokara e Zihova tugo si Goi. ¹⁸ Leana, tepa igo rau, mamu lopu taloa osolae kaqu paleke poni nigo ginani tu rau si Goi,” Meke zama sa tie, “Leana, kote aqa nigo Rau osolae pule mae si goi,” gua si Asa.

¹⁹ Ke pule la pa nana vetu se Qitione meke kinaia sa si keke qoti vaqurana, meke kinaia sa sa palava sapu loke isitina; voia sa sa miti pa keke vovoina meke sa supu si pa keke raro, meke paleke lani sa koasa mateana te Zihova pa kauruna sa huda oaku meke valani sa koasa.

²⁰ Meke zama la ia sa mateana te Tamasa si asa, “Mamu hena ia sa miti meke sa bereti sapu lopu ta henie isiti, mamu vekoi pa patu hie, mamu zoropo nia pa batudi sa supu,” meke tavete gua tugo se Qitione. ²¹ Meke huhuku la nia sa mateana te Zihova sa kolu sapu taninia sa pa limana, meke tiquni batu kolu sa sari miti na bereti. Meke vura mae koasa patu sa nika, meke sulu beto sari miti na bereti, meke tiqe murimuri taloa sa mateana.

²² Meke tiqe gilania e Qitione sapu sa mateana mo te Zihova si dogoria sa, ke matagutu na zama guahe si asa: “Ke Zihova, Bañara lavata na ninira hola si Goi! Ele dogoria rau pa mataqu soti sa Mua mateana,”

²³ Ba zama la koasa se Zihova, “Koa bule. Mu lopu matagutu. Lopu kaqu mate si goi,” gua si Asa. ²⁴ Ke kuria Qitione si keke hope pude vahesia se Zihova vasina, meke poza nia sa, “Zihova si na binule” gua si asa. Korapa koa hola sa hope pa Opara vasina koa sari na tutina e Abieza.

²⁵ Meke koasa boni sana si mae zama koe Qitione se Zihova, “La mamu vagia sa bulumakao tanisa tamamu meke keke bulumakao pule sapu ka zuapa vuahenina. Mamu huara gore nia sa hope sapu vahesiyesi nia sa tamamu se Beolo.

Mamu maho gore nia tugo sa beku barikaleqe, pozana Asera, sapu koa kapae koasa. ²⁶ Mamu tavetia goi si keke hope sapu garona pude vahesia se Zihova sa mua Tamasa pa batuna sa toqere tanisa vasileana hie. Beto mamu vagia sa bulumakao vina rua, mamu va uqua sa doduruna guana vina vukivukihi, mamu vagia sa beku barikaleqe, pozana Asera sapu maho gore nia goi, pude na huda tana nika.” ²⁷ Ke vagi e Qitione sari ka manege puta nana nabulu meke tavetia gua sapu garunu nia e Zihova koa sa pude tavetia. Ba sina matagutu nia e Qitione sa nana tatamana, meke sari na tienā sa vasileana nomana, pude tavetia pana rane, ke tavetia sa si asa pana boni.

²⁸ Sipu vanunu munumunu hokara sari na tinoni pa korapana sa vasileana nomana sana, si dogoria rini sa hope sapu hoke vahesihi nia rini se Beolo, si ta huara meke sa beku barikaleqe, pozana Asera, si ele ta maho va gore tu, meke sa bulumakao vina rua si ele tava ugu koasa hope sapu ele ta kuri vasina. ²⁹ Meke varinanasi si arini, “Esei evania sapu gaahe?” Meke hata vura nia rini sapu e Qitione tuna e Zoasi si tavetia sapu gua asa. ³⁰ Meke la zama ia rini se Zoasi, “Mu turaṇa vura mae nia koa gami tani sa tumu, pude mami va matea si asa! Ele huara gore nia sa sa hope sapu vahesihi nia gami se Beolo, meke maho gore nia tugo sa sa beku barikaleqe, pozana Asera pa kalina sa.”

³¹ Ba zama la se Zoasi koari doduru pu lopu qetu nia si asa, “Vegua tokatoka nia gamu se Beolo? Lavelave nia gamu si asa? Asa sapu zama

tokatoka nia si asa, si kaqu tava mate sipu lopu ele kamo sa munumunu. Ego, be se Beolo si na tamasa, si mani lavelave pule nia si asa, sina tanisa tu sa hope sapu ele ta huara gore.”

³² Ke koasa rane sana si ta pozae Zerubeolo se Qitione, sina zama se Zoasi, “Mani toka pule nia se Beolo, sina tanisa tu sa hope sapu ele ta huara gore,” gua.

³³ Beto asa si varigara sari doduru tinoni Midiani, Amaleki meke sari na butubutu pa korapa soloso qega meke karovia rini sa Ovuku Zodani meke mae koa varigara koasa pezara pa lolomo Zezireli si arini. ³⁴ Meke sa niniraniira maqomaqo te Zihova si mae koe Qitione, meke ivua sa sa buki pude tioki sari na tie koasa butubutu te Abieza pude lulia si asa. ³⁵ Meke garunu lani tie paleke inavoso sa sa doduruna sa popoa tanisa butubutu te Manase, sa butubutu te Asa, te Zeboloni meke te Napitalai pude mae lulia, meke mae somana tugo si arini koasa.

³⁶ Meke zama la koe Tamasa se Qitione, “Ele zama si Goi sapu kaqu toka nau Goi pude harupia sa butubutu Izireli, gua. ³⁷ Leana, sa kalu sipi si vekoi rau pa pepeso, vasina seke pani gami sari na kapudi rina huiti. Pana munumunu be guana koa koasa kalu sipi sa puni, ba lopu pa pepeso, si kaqu gilania rau sapu kaqu toka nau Goi si rau pude harupia se Izireli.” ³⁸ Meke gua puta tugo asa si ta evaṇa. Sipu vaṇunu se Qitione pana munumunu vaqavaqasa, si mono tata va siṇi nia kolo puni sa si keke baolo.

³⁹ Beto asa si zama pule la koe Tamasa se Qitione, “Mu lopu bugoro nau. Kamahire si

mani popa sa kalu sipi, meke sa pepeso si kaqu boboso.”⁴⁰ Meke koasa boñi asa si gua puta tugo asa si tavetia Tamasa. Pana munumunu si popa sa kalu sipi, ba sa pepeso si bobosia na puni.

7

Va Kilasi E Qitione sari na Tinoni pa Midiani

¹ Pa koivugona si la koa varigara pa kalina sa kolo tototolo te Harodi se Qitione meke sari doduru nana tie. Meke sari na tinoni Midiani si koa pa lolomo tata koasa toqere Morea pa kali gede*.

² Meke zama la koe Qitione se Zihova, “Sari na tinoni tamugoi si soku hola pa Qua dinono. Pana vala nia Rau koarini sa minataqara, si kote balabala ia rini sapu teledia mo evania sa minataqara koari na tinoni Midiani gua, meke lopu kaqu va qetu Au rini si Rau pa dia vnahesi puleni. ³ Mu tozi vura nia koari na tie, ‘Esei arini sapu matagutu si mani pule la pa nana vetu, meke gita si kote koa hola tani koasa toqere Qileadi!’” Ke ari ka hiokona rua tina si pule la koari na dia vetu, ba ari ka manege puta tina si koa hola.*

⁴ Beto asa si zama la koe Qitione se Zihova, “Korapa soku hola tugo sari na mua tie. Mu turaña gore lani pa kolo, maqu vari paqaha ponigo vasina. Meke be tozi nigo Rau sa tie sapu kaqu luligo, si kaqu luli si asa, ba be tozi nigo Rau sa tie sapu lopu kaqu luligo, si lopu kaqu la tugo

---

* **7:1** Kali gede koari na tie Izireli, be tia la pa gasa rimata si arini. * **7:3** Diut 20:8

si asa.” ⁵ Meke turana gore lani e Qitione pa kolo sari na tie. Meke tozi nia e Zihova si asa, “Mamu vizata vata kalei sarini pu naponi nuzudi pa kolo guana kurukuru name pa keke pukuna, koarini pu kokotuṅu gore meke napo.” ⁶ Meke ka neta gogoto tie mo saripu siovoni limadi meke napo guana kurukuru name, ba sari doduru pule si kokotuṅu gore meke napo.

⁷ Meke zama la koe Qitione se Zihova, “Kaqu harupu gamu Rau meke ponini gamu sa minataqara, meke va kilasi sari na tinoni Midiani koari ka neta gogoto tie pu siovoni limadi pa kolo meke napo. Mu tozini sari doduru pude la pa dia vetu.” ⁸ Gua asa ke hitu puleni e Qitione sari doduru tie Izireli, pude pule la pa dia vetu, ba sari ka neta gogoto tie mo si kopuni sa meke vagi va karovi rini sari doduru likakalae pu ta ponini rini, sari na buki na ginani na gua. Meke sa minate Midiani si koa varigara pa kauruna gore koa rini koasa lolomo.

⁹ Meke koasa boni asa si garunia e Zihova se Qitione, “Mu topue la kamahire! Mamu rapati sari na tinoni Midiani, sina vatua Rau kamahire koa gamu sa minataqara. ¹⁰ Ba be guana matagutu la rapata si gamu, si mamu turania sa mua nabulu, sapu se Pura, mamu gore la koari na tinoni Midiani saripu koa varigara vasina. ¹¹ Mamu avosia sapu gua kote zama nia rini, meke kote tiqe vagia goi sa vinarane pude rapatani.” Gua asa, ke ene gore la pa hukihukirina sa vasina sapu koa varigara sa minate Midiani se Qitione, meke sa nana nabulu sapu se Pura. ¹² Sari na tinoni Midiani, na tinoni

Amaleki meke saripu mae guadi pa kali gasa rimata pa korapa soloso qega, si koa va retesia mo rini sa lolomo sapu soku hola gua tugo rina kupokupo, meke sari na dia kameli si soku hola meke lopu boka ta nae guana onone sapu koa pa masamasa kolo.

¹³ Sipu kamo tugo se Qitione si avosia sa si keke tie sapu korapa vivinei nia koa keke tie vasina sa nana pinutagita. Zama si asa, “Keke bereti sapu tavete nia bale rini si topili gore mae pa korapana sa nada qeto minate, meke mae hoatia sa si keke ipi, meke hoqa oporapaha nia pa pepeso sa ipi,” gua si asa.

¹⁴ Meke olaña sa nana baere, “Na magu varipera mo tanisa tie Izireli si asa, se Qitione tuna mo e Zoasi! Namu loketona pule ginuana! Sa minataqara si vala nia Tamasa koe Qitione ba lopu koari na tinoni Midiani meke koasa doduruna sa nada qeto minate!”

¹⁵ Meke sipu avosia tugo Qitione sa pinutagita tanisa tie meke sa ginuana, si kokotuñu gore si asa, meke vahesia sa se Zihova. Meke tiqe pule la si asa koa sa qeto minate tadi na tinoni Izireli meke zama, “Aria, ponini gita e Zihova pude va kilasia sa qeto minate tadi na tinoni Midiani.”

¹⁶ Meke paqahi sa sari ka ñeta gogoto tie koari ka ñeta puku qeto minate, meke hopeke tie si ta poni nia si keke buki meke keke zagi sapu koa ia keke zuke korapana. ¹⁷ Meke tozini sa si arini, “Pana kamo rau sa hukihukirina sa vasina sapu koa ia rini, si mi kopu mae nau, mamu tavetia gua sapu tavetia rau. ¹⁸ Pana ivui gami sari na mami buki, si kaqu tiqe ivui gamu sari na mia

buki pa vari likohaena sa vasina sapu koa ia rini, meke kaqu kukili meke velavela guahe, ‘Sa vinaripera te Zihova meke te Qitione,’ gua.”

¹⁹ Meke sipu tata kamo sa korapa boni si kamo Qitione, meke ari ka keke gogoto nana tie varipera sa hukihukirina sa vasina sapu koa ia rina tie Midiani; meke koasa totoaso asa si tiqe varihobei tugo sari na tie kopu tadi na tie Midiani. Meke tiqe ivui rina tie Izireli sari na dia buki meke poraki rini sari na dia zagi saripu tanini rini pa limadi. ²⁰ Meke sari karua pukuna ba ivui tugo sari na dia buki. Meke tanini sageni rini sari na dia zuke pa kali lima gededia, meke sari na buki pa kali lima mataodia, meke kukili guahe: “Sa magu varipera te Zihova meke te Qitione,” gua si arini. ²¹ Meke hopeke tie si turu vari likohae nia sa vasina pu koa ia ri na tinoni Midiani, meke kukili na govete taloa sa doduruna sa geto minate tadirini. ²² Meke sipu ivui sa geto minate te Qitione sari na dia buki, si hopeke varipera pule ni mo e Zihova teledia sari na dia kana. Meke govete la si arini pa Zaretani meke Betisita meke kamo la gua pa vasileana Ebole Mehola tata pa Tabati.

²³ Meke sari na tinoni koasa butubutu Napitalai, butubutu Asa, meke pa doduru vasina koasa butubutu Manase, si ta tioko vura pude hadui sari na tinoni Midiani, gua. ²⁴ Meke garunu la inavoso se Qitione koari doduru toqetoqere pa korapa popoa Iparemi meke zama, “Mi gore mae, mamu razai sari na tinoni Midiani. Mamu kopu tokotoko nia sa Ovuku Zodani meke sari na leana hitekedi sapu kamo la gua pa Betibara, pude lopu

kaqu boka karovi rina tinoni Midiani si arini,” Meke varigara sari doduru tie pa Iparemi, meke kopu tokotoko nia rini sa Ovuku Zodani, meke sari na leana sapu kamo la gua pa Betibara. ²⁵ Meke tuqe vagi rini sari karua banara tadi na tinoni Midiani, ari Orebi meke Zebi. Meke va matea rini se Orebi pa patu te Orebi, meke se Zebi si va matea rini pa vasina munamunalana vaeni te Zebi. Meke hadu nono la i rini sari na tinoni Midiani, meke paleke lani rini sari batudi ri Orebi meke Zebi koe Qitione sapu koa nana pa kali gasa rimata pa Zodani.

8

Sa Vina Kilasa Vina Betobeto tadi na Tinoni Midiani

¹ Meke zama la koe Qitione sari na tie pa butubutu Iparemi, “Na vegua ke lopu tioko gami goi totošo la varipera si gamu koari na tinoni Midiani? Na vegua ke guni gami goi?” Meke qumiqumi sisigiti nia rini si asa.

² Ba tozini Qitione si arini, “Sapu gua ele boka tavetia rau, si namu loke guguana, pude pada la ia sapu gua ele tavetia gamu. Be hitekena mo sapu gua tavetia gamu na tie Iparemi, si arilaena hola nia sapu gua ele tavetia sa doduruna sa qua puku butubutu te Abieza. ³ Meke koasa ninirañira mo te Tamasa si va matei gamu sari karua banara tadi na tinoni Midiani, sapu ari Orebi meke e Zebi. Ke na tinavete sa pule si ele tavetia rau, pude pada la nia sapu gua asa?”

Sipu zama guahe si asa, si malohoro gore sa dia binugoro.*

⁴ Koasa toতোসো হি়ে সি ম্যে কোসা ওবুকু জোদানি সে ঞিতোনে মেকে সারি কা নেতা গোগো নানা তি়ে মেকে এনে কারোবো. Malohoro sisigiti si arini, ba korapa hadu luli rini sari na dia kana. ⁵ Meke sipu kamo a rini si pa Sukoti, si zama la koari na tie koasa vasileana nomana sana si asa, “Kei, poni ginani sari na qua tie hire na malohoro sisigiti si arini, na korapa hadui rau sari Zeba meke Zalamuna, sari karua banara tadi na tinoni Midiani,” gua si asa.

⁶ Ba zama la koasa sari na koimata tadi pa Sukoti, “Na vegua ke kaqu poni ginani tu gami sari na mua tie varipera? Na lopu ele vagi gamu sari Zeba meke Zalamuna,” gua si arini.

⁷ Ke zama la koa rini se Qitione, “Leana hola! Pana va kilasi rau pa niniranira te Zihova sari Zeba meke Zalamuna, si kaqu mae sekeni gamu huda rakirakihi na vari bakobakorai sapu ta vagidi pa qega rau si gamu,” gua si asa. ⁸ Meke hola la gua pa Penuela se Qitione meke tepa kekenono la gua tugo koari na tinoni vasina si asa, ba olana kekenono gua tugo sari na tinoni pa Sukoti sari na tinoni pa Penuela. ⁹ Ke zama la koa rini si asa, “Pana va kilasia rau sa kana hie, si kaqu pule mae huara gore nia rau sa vetu hakehakei ululuna* hie,” gua si asa.

¹⁰ Ego, korapa koa pa Karakora sari Zeba meke Zalamuna meke sari na dia qeto minate. Koasa

---

* **8:3** Sam 83:11   * **8:9** Sa vetu hakehakei ululuna hie sina vetu ninirana vasina hoke tomeni sari na tie pa vasileana.

kukuruna sa qeto minate tanisa butubutu pa popoa qega si ka manege lima tina mo si koa hola, ba ari ka keke gogoto hiokona puta tina si ele tava mate beto. ¹¹ Meke ene hola la se Qitione koasa sirana la gua pa hukihukirina sa soloso qega, pa kali gasa rimata pa Noba meke Zagobeha, meke rapata va hodakia sa sa qeto minate vasina. ¹² Meke govete sari Zeba e Zalamuna, sari karua banara tadi na tinoni Midiani, ba hadu nonoi sa meke tuqe vagi sa si arini, meke tava kilasa beto sa doduruna sa qeto minate tadirini.

¹³ Sipu kekere pule koasa vinaripera se Qitione sa tuna e Zoasi, meke sari nana tie varipera, si ene gua pa sirana karovo pa toqere Heresi si arini. ¹⁴ Meke tuqe vagia sa si keke tie vaqurana sapu mae guana pa Sukoti, meke nanasia sa. Meke kubere goreni sa tie vaqurana sari na pozadi ri ka zuapa navulu zuapa koimata tadi na tinoni pa Sukoti meke valani sa koe Qitione. ¹⁵ Meke ene la koari na tie pa Sukoti se Qitione meke zama, “Balabala ia tugo gamu sipu koromia tokani gami? Totoso zama si gamu, sapu lopu boka poni ginani gamu sari na qua qeto minate saripu malohoro sisigiti, sina lopu ele tuqe vagi rau sari Zeba e Zalamuna, gua? Ego, hire si arini!” ¹⁶ Meke vagi sa sari na huda saripu vari rakirakihidi saripu vagi sa pa qega meke seke va kilasa ni sa sari na koimata pa Sukoti. ¹⁷ Meke huara gore nia tugo sa sa vetu hakehakei ululuna sapu ninirana pa Penuela, meke va matei tugo sa sari na tie koasa vasileana lavata sana.

¹⁸ Beto asa si tiqe nanasi sa sari Zeba meke

Zalamuna, “Tie veguguadi sari na tie saripu va matei gamu pa toqere Tabora?” gua si asa. Meke olaña si arini, “Namu doño kekeñoño gua tugo agoi. Doduru arini si namu doño gua tugo rina tuna sa bañara,” gua.

¹⁹ Meke zama se Qitione, “Na tasiq̄u rau si arini, na tuna mo tinaq̄u soti si arini. Zama hinokara si rau sapu be lopu va matei gamu si arini, si lopu kaq̄u va mate gamu rau si gamu.”

²⁰ Meke zama la koa sa tuna koreo kenuna pozana e Zeta si asa, “La mamu va matei!” Ba na koreo vaqura si asa, ke matagutu lobusu vagia sa sa nana magu varipera.

²¹ Meke zama la koe Qitione sari Zeba meke Zalamuna, “Mae agoi telemu, mamu va mate gami, gua asa sa tie varane!” Ke va matei Qitione si arini, meke vagi sa sari na vinasari pa ruadi rina dia kameli.

²² Beto sapu gua asa, si mae zama sari na tinoni Izireli koasa, “Hiva nigo gami pude na mami bañara si goi meke sari na tutimu saripu luli mudi mae koa goi. Sina ele harupu gami goi koari na tinoni Midiani,” gua si arini.

²³ Meke olaña la i e Qitione si arini, “Lopu arau meke sa tuq̄u koreo si kaq̄u na mia Bañara. E Zihova tu sa mia bañara.” ²⁴ Ba lopu makudo zama si asa, “Maqu tepa ia keketona koa gamu. Gamu doduru, mamu poni nau sari na vikulu pa limamia saripu vagi gamu pa vinaripera,” gua si asa. Sari na tinoni Midiani meke gua tugo sari na tinoni pa popoa qega si hoke va soto vikulu qolo si arini.

²⁵ Meke olaña la ia rina tinoni si asa, “Gami si qetu nia pude ponigo si arini.” Meke ivara nia rini si keke poko, meke mae vekoi rini sari doduru saripu vagi rini pa vinaripera. ²⁶ Meke hola hiokona puta kilo * mamatadi sari na vikulu saripu vagi e Qitione, ba lopu somana ta nae sari kaiqa vinariponi pule saripu valani ri na tie koasa, guana vinasari, pakupaku, na poko pepolo saripu hoke pokoni rina banara pa Midiani, meke sari na poko tolavaedi pu tava paku vari likohae pa ruadi ri na dia kameli. ²⁷ Meke vagi Qitione sari na qolo meke tavetia sa si keke poko qolo meke kopu nia sa si asa pa korapana sa nana vasileana nomana pozana Opara. Meke veko pania rina tinoni Izireli sa Tamasa hinokara, meke la si arini vasina meke vahesia rini sa poko qolo. Guana keke pinodeke si hie sapu va hoqaia pa sinea sa tatamana Qitione, meke koa tasuna si arini.

²⁸ Sari na tinoni Midiani si tava kilasa koari na tinoni Izireli, ke lopu koa pa minatagutu si arini. Sa popoa si koa pa binule koari ka made navulu puta vuaheni, osolae mate se Qitione.

Mate se Qitione

²⁹ Meke pule la koasa nana vasileana soti se Qitione meke koa vasina. ³⁰ Ka zuapa navulu puta sari na tuna koreo sa sina sokudi sari nana barikaleqe. ³¹ Meke koa nana tugo si keke nana barikaleqe pinausu pa Sekemi, meke va podo nia sa si keke tuna koreo, meke poza nia Abimeleki sa si asa. ³² Qitione sa tuna e Zoasi si mate,

---

* **8:26** Ka made navulu puta paoni.

sipu barogoso nopele va gorevura si asa, meke ta pomunae si asa koasa lovu vasina ta pomunae sa tamana sapu e Zoasi pa Opara, sa vasileana nomana koasa butubutu te Abieza.

³³ Meke pa mudina sa minate te Qitione, si vahesi rina tinoni Izireli sari na beku Beolo, meke luara pania rini sa Tamasa. Meke tavetia rini sa dia vinariva egoi sapu se Beolo sina dia tamasa, gua. ³⁴ Meke namu lopu nabulu nia rini se Zihova sa dia Tamasa sapu harupi si arini koari doduru dia kana pu koa vari likohaeni si arini. ³⁵ Meke lopu tataru nia rini sa butubutu te Qitione koari doduru nana tinavete leadi saripu ele taveti sa koari na butubutu Izireli.

9

Abimeleki

¹ Taluarae la se Abimeleki sa tuna koreo e Qitione koasa vasileana nomana pa Sekemi, vasina sapu koa sari doduru turaṅana sa tinana, meke tozini sa, ² pude nanasi sari doduru tie pa Sekemi, “Na sa beka si kote balabala ia gamu? Pude sari doduru ari ka zuapa ṅavulu puta tuna koreo e Qitione si kaṅu koimatani gamu, babe keke mo koa rini? Ba mi balabala ia sapu arau Abimeleki si na masa na ehara mia soti mo.” ³ Meke la vivinei nia ri na turaṅana koari na tinoni pa Sekemi sa ginugua tanisa koarini. Meke va egoa ri na tie pa Sekemi, si pude lulia se Abimeleki, sina na turaṅadia mo si asa, gua. ⁴ Ka zuapa ṅavulu puta poata siliva si ponia rini, sapu mae guana koasa zelepade, tanisa dia vinariva egoi koe Beolo sa dia tamasa. Meke sa poata hie

si tavetavete nia Abimeleki pude tabari sari na tie kaleadi pude lulia si asa, gua. ⁵ Meke topue la si asa koasa vasileana soti tanisa tamana pa Opara, meke va matei sa pa batuna koa keke patu vasina sari ka zuapa navulu puta tasina koreo, sari na tuna e Qitione. Ba se Zotamu, sa tuna koreo mudina e Qitione si tome meke govete taloa nana. ⁶ Meke tiqe varigara sari doduru tie Sekemi meke Betimilo, meke la si arini koa ke huda oaku hopena pa Sekemi meke va banaria rini vasina se Abimeleki.

⁷ Sipu avosia Zotamu sapu gua asa, si ene sage la turu pa batuna sa togere Qerizimi si asa, meke velavela la koa rini, “Mi avoso mae koa rau gamu na tinoni pa Sekemi, meke kote tiqe va avoso gamu sa Tamasa si gamu! ⁸ Keke totošo si vura la sari na huda pude vizatia si keke dia banara teledia. Meke la zama ia rini sa huda olive, ‘Mu banarani gami!’ ⁹ Meke olaņa sa huda Olive, ‘Pude banarani gamu rau, si kote beto va vuraia rau sa qua oela sapu tavetavete nia ri na tie pude va lavati sari na tamasa meke sari na tinoni.’ ¹⁰ Beto asa si zama la koa sa huda piqi^d sari na huda, ‘Agoi mae, mamu banarani gami!’ ¹¹ Ba olaņa la koarini sa huda piqi, ‘Pude banarani gamu rau! si kote beto va vurai rau sari na vuaqu leadi saripu lomosolea.’ ¹² Ke zama la koa sa huda vaeni sari na huda, ‘Mae agoi, mamu banarani gami!’ ¹³ Ba olaņa la koa rini sa huda vaeni, ‘Pude banarani gamu rau, si kote beto va vurai rau sari na qua vaeni, saripu va qetui sari na tamasa meke sari na tinoni.’ ¹⁴ Ke zama la koasa huda rakirakihi sari doduru huda, ‘Mae

agoi, mamu banarani gami!’ ¹⁵ Meke olaña la koarini sa huda rakirakihi, ‘Be hiva sisigiti nau gamu pude na mia banara, gua, si mae, mamu aqoro koa rau; babe lokari gua gamu, si kote vura mae sa nika koari na rakirakihi pa lelanagu meke sulu betoi sari na huda sida pa Lebanoni.’”

¹⁶ Meke zama pule la se Zotamu, “Ego, vegua va lavatia na kalavarae va hinokaria gamu se Qitione sipu va banara ia gamu se Abimeleki? Pamania tugo gamu sa binalabalana Qitione meke sari na tatamana? Meke kopu voleanani gamu si arini, gua sa padadi ri nana tinave-tavete? ¹⁷ Mi balabala pulea sapu se Qitione sa tamaqu si varipera tokani gamu si gamu. Lopu ruritia sa sa nana tinoa pude harupu gamu koari na tinoni Midiani. ¹⁸ Ba pa rane ninoroi si kana ia gamu sa tatamana tanisa tamaqu. Meke va matei gamu sari ka zuapa navulu puta tuna koreo tanisa tamaqu pa batuna keke patu mo. Koa gua sapu se Abimeleki sa tuna koreo sapu va podo nia sa koasa nana barikaleqe pinausu sapu sa turanamia si va banaria gamu pa Sekemi. ¹⁹ Gua asa ke, be gua sapu tavete la nia gamu koe Qitione pa rane ninoroi meke sa nana tatamana si variva qetu meke tonoto koa gamu si mamu qetu nia se Abimeleki meke kaqu qetuni gamu tugo sa si gamu. ²⁰ Babe lopu tonoto gua sapu tavetia gamu si kaqu hurunu vura sa nika koasa rakirakihi sapu se Abimeleki, meke kote sulu pani sari na tie pa Sekemi meke Betimilo. Meke kote hurunu vura sa nika koari na tie pa Sekemi meke Betimilo meke sulu pania se Abimeleki.” ²¹ Beto asa, sina matagutu nia sa se Abimeleki sa

tasina, ke govete taloa se Zotamu meke la koa pa Bia.

²² Meke koa banara nia Abimeleki sa popoa Izireli koari ka neta vuaheni. ²³ Meke varibugoro ni e Tamasa sari Abimeleki meke sari na tinoni pa Sekemi meke kanaia rini se Abimeleki. ²⁴ Ta evana sapu guahe pude pahukia sa dia tinavete kaleana, sapu evania e Abimeleki meke sari na tinoni Sekemi pu sovutia si asa koasa vina matedi ri ka zuapa navulu puta tuna e Qitione. ²⁵ Meke kanaia ri na tinoni Sekemi se Abimeleki meke la vekoi rini pa batudi rina togere sari na tie hikohiko pude nonoivali na sekei sari na tie pu ene hola pa dia sirana. Meke tozia ri na tie koe Abimeleki sapu gua asa. ²⁶ Meke se Qala tuna e Ebedi meke sari na tasina si mae koa pa Sekemi, meke ranea ri na tinoni Sekemi si asa. ²⁷ Meke vura la pakete qurepi^d koari na dia inuma vaeni si arini, meke la neti munali rini sari na qurepi meke vagi gedi napo vaeni koarini. Meke nuquru la si arini koasa dia tamasa pa korapa zelepade te Beolo, meke hena na napo na va sisire nia rini se Abimeleki vasina. ²⁸ Meke zama se Qala, “Na tie veguguada si gita na tie Sekemi? Na vegua tu ke lulia gita se Abimeleki? Na tie savana si asa? Na tuna e Qitione, bisa. Meke koasa si ta garunu se Zebule pu korapa koimatani gita! Ba vegua ke kaqu toka nia tu gita si asa? Gamu si kaqu lulia sa tamamia sapu se Hamo sapu podalae nia sa mia butubutu! ²⁹ Be koimata ni rau sari na tinoni hire, si kaqu va matea rau se Abimeleki. Kaqu tozi nia rau si asa pude va namanama pulea sa nana qeto minate pude vura mae varipera!” gua

si asa. ³⁰ Meke sipu avosia sapu zama gua se Qala, si bugoro sisigiti se Zebule sa tie kopu koasa vasileana lavata asa. ³¹ Ke garunu la nia inavoso sa se Abimeleki pa Aruma sapu zama guahe: “Se Qala tuna koreo e Ebedi meke sari na tasina si ele mae pa Sekemi, meke lopu kaqu hiva va nuquru igo rini pa korapana sa vasileana lavata si goi pude na dia koimata, gua. ³² Ego kamahire agoi meke sari na mua tinoni si mamu taluarae pana boni, mamu la tome koari na inuma. ³³ Pana gasa mae sa rimata, pana munumunu hokara, si mamu rapata va hodakia sa vasileana lavata. Meke pana vura mae se Qala meke sari nana tie pude raza gamu, si mamu va kilasa betoi gamu si arini!”

³⁴ Ke se Abimeleki meke sari doduru koasa nana qeto minate, si topue la pana boni meke paqaha made pukuna, meke tome pa sadana sa vasileana lavata pa Sekemi. ³⁵ Sipu dogoria Abimeleki meke sari nana tie sapu vura mae se Qala meke turu pa sasadana sa vasileana lavata, si gasa vura mae si arini koari na dia vasina tometomeana. ³⁶ Meke sipu dogori Qala si arini, si zama la koe Zebule si asa, “Dotu sari na tie korapa gore mae pa batudi rina toqere!” gua. “Lopu na tie si hiroi,” olana gua se Zebule, “Na opoadumu toqere mo si arini.”

³⁷ Meke zama pule tugo se Qala, “Dotu korapa ene gore mae pa kokorapana sa toqere sari na tie, keke pukuna si korapa ene gore mae pa sirana sapu taluarae mae gua koasa huda oaku tadi na tie pu hoke totozi saripu gua sapu kaqu ta evana!”

³⁸ Meke zama la koasa se Zebule, “Avei sari na mua zinama nomadi kamahire? Agoi mo sapu nanasa guahe: ‘Na vegua ke kaqu toka nia tu gita sa tie sana se Abimeleki?’ gua. Ego, isara sari na tie pu ele va sisireni goi. Vura la mamu razai kamahire.” ³⁹ Ke turana vurani Qala sari na tinoni pa Sekemi pude raza ia se Abimeleki. ⁴⁰ Hadui Abimeleki meke sari nana qeto minate si arini. Meke sokudi ri na tinoni te Qala si mate, sipu lopu ele kamo pulea rini sa sasadana sa vasileana lavata pa Sekemi. ⁴¹ Meke koa pa Aruma se Abimeleki, meke hadu vura nia Zebule se Qala meke sari na tasina koreo pa Sekemi, meke lopu koa pule vasina si arini.

⁴² Pa koivugona sipu gilania Abimeleki sapu ele mizia ri na tinoni Sekemi sapu kote vura la koari na inuma si arini, gua, ⁴³ si vagi Abimeleki sari nana tie, paqaha ni ka neta pukuna sa si rini, meke tome va aqai sa koari na inuma. Meke sipu dogori sa vuradi koasa vasileana lavata sari na tie, si vura mae si asa pa tometomeana pude seke va matei, gua. ⁴⁴ Meke sipu tuturei zukuru nono la se Abimeleki meke sa nana puku minate, pude kopu totoko nia sa sasadana sa vasileana lavata, si sari karua puku minate pule si razai sari na tinoni pa inuma, meke va mate betoi. ⁴⁵ Meke lopu hite makudo sa vinaripera koasa doduruna sa rane, osolae vagia tu Abimeleki sa vasileana lavata. Meke va mate betoi sa sari na tiena, meke huara gore nia sa sa vasileana, meke titisi nia

soloti sa sa pepeso.*

⁴⁶ Meke sipu avoso nia ri na tinoni koasa vetu hakehakei ululuna pa Sekemi sapu gua asa, si la varigara si arini koasa vetu ninirana pude tava sare dia gua koasa zelepade vinariva egoi te tamasa Beolo, gua. ⁴⁷ Meke tozi nia rini se Abimeleki sapu vasina si korapa koa varigara sari na tinoni. ⁴⁸ Ke sage la koasa toqere Zalamoni si asa meke sari nana tie. Meke vagia sa si keke maho meke maho vagia sa si keke lelana huda, meke kokovaria sa pa avarana. Meke tozini sa sari nana tie pude tuture tavete gua tugo asa. ⁴⁹ Ke maho vagi lelana huda sari doduru tie, meke lulia rini se Abimeleki, meke la varigarani rini koasa vetu ninirana. Meke sulu turanaeni rini sari na tie pa korapana sa vetu. Meke sulu va mate betoi rini sari doduru tie pa korapana sa vetu ninirana. Sa ninaedi rini si tata keke tina palabatu na barikaleqe.

⁵⁰ Beto asa, si topue la pa vasileana lavata pa Tebezi se Abimeleki, meke la vari likohae nia sa sa vasileana lavata sana meke vagia sa. ⁵¹ Meke koa nana tugo si keke vetu hakehakei ululuna meke ninirana vasina. Meke sari doduru tie na barikaleqe koasa vasileana lavata meke sari na koimata si haqala varigara la koasa vasina asa. Meke tuku tamunu dia vasina si arini meke sage la dia pa batuna sa vetu. ⁵² Totoso mae se Abimeleki pude rapatia sa vetu hakehakei ululuna sana gua, si ene sage la koasa sasadana sa vetu hakehakei ululuna si asa, pude va katua

---

* **9:45** Titisi nia sa sa soloti pude na vina gilagilana sapu lopu kaqu toa valeana pule sari na linetelete vasina.

sa nika. ⁵³ Ba gona gore la nia keke barikaleqe si keke patu asasana pa batuna ke poraka si asa.* ⁵⁴ Ke turei tioko vagia sa si keke tie vaqura sapu palekedi sari nana tin̄itona varivariperana, meke zama ia sa si asa, “Vagia sa mua magu varipera, mamu seke va mate au. Na lopu hiva nia rau pude ta zamae sapu, keke barikaleqe si va mate au,” gua. Ke la sa meke seke va matea si asa. ⁵⁵ Meke sipu dogoria rina tinoni Izireli sapu mate se Abimeleki, si pule la pa dia popoa si arini. ⁵⁶ Ke gua asa si tubehe hobeia Tamasa se Abimeleki koasa tinavete kaleana sapu tavete la nia sa koasa tamana, sapu va mate betoi sa sari ka zuapa navulu puta tasina koreo. ⁵⁷ Ba vata sigiti tugo Tamasa sari na tinoni pa Sekemi koari na dia tinavete kaleadi gua puta tugo asa sapu zama nia e Zotamu tuna koreo e Qitione sapu kote ta evaṇa, sipu leveni sa si arini.

10

E Tola

¹ Pa mudina sipu mate sa Abimeleki, si mae se Tola meke harupia sa butubutu Izireli. Se Tola hie si na tuna e Pua meke sa tamana e Pua si e Dodo. Se Tola si mae guana koasa butubutu Isaka, ba koa si asa pa Samiri koari na toqetoqere pa butubutu Iparemi. ² Na koimata tadi pa Izireli si asa koari ka hiokona neta vuaheni, osolae mate meke ta pomunae si asa pa Samiri.

E Zaira

---

* **9:53** 2 Samuela 11:21

³ Pa mudina e Tola si hobe se Zaira sapu mae guana pa Qileadi. Koimata tadi pa butubutu Izireli si asa koari ka hiokona rua vuaheni. ⁴ Ka tolonavulu puta sari na tuna koreo saripu hoke hake koari ka tolonavulu puta don'ki. Ka tolonavulu puta tugo sari na vasileana saripu koa koasa popoa Qileadi, ⁵ meke korapa ta pozae vasileana lavata te Zaira si arini. Mate meke ta pomunae pa Kamoni si asa.

E Zepita

⁶ Podalae va kari pulea ri na tinoni Izireli se Zihova meke vahesi rini sari na tamasa Beolo meke Asitoretu meke gua tugo sari na tamasa tadi pa Siria, Saedoni, Moabi, Amoni, meke Pilisitia. Veko pania rini se Zihova meke vahesi rini sari na tamasa beku, ⁷ ke bugoro ni e Zihova sari na tinoni Izireli, meke va malumi e Zihova sari na tinoni pa popoa Pilisitia meke Amoni pude va kilasi si arini. ⁸ Koari ka manege vesu vuaheni si ta nonovalala meke koa ta sigiti sari doduru tinoni Izireli saripu koa pa kali gasa rimata pa Ovuku Zodani pa popoa Qileadi sapu sa popoa tadi na tie Amoraiti tatasana. ⁹ Sari na tinoni Amoni ba karovia sa Ovuku Zodani meke razai sari na butubutu Ziuda, Benisimane, meke Iparemi. Ke koa pa tinasuna lavata sa butubutu Izireli.

¹⁰ Ke kabo alili la koe Zihova sari na tinoni Izireli meke zama, “Ke Zihova mami Tamasa, ele tavete va sea atu si gami koa Goi meke va karigo gami, meke vahesi gami sari na tamasa Beolo.”

¹¹ Guahe sa inolana sapu zama nia e Zihova koa rini, “Sari na tinoni Izipi, Amoraiti, Amoni, Pilisitia, ¹² meke Saedoni, Amaleki, meke sari

na tinoni Maonaiti, si nonovala sisigiti gamu pa totošo ele hola, meke kabo alili mae koa Rau si gamu meke harupu gamu Rau koa rini. ¹³ Ba korapa va kariau tugo gamu meke vahesi gamu sari na votivotiki tamasa, ke lopu kaqu harupu pule gamu Rau si gamu. ¹⁴ Mi kabo alili la koari na tamasa beku saripu ele vizati gamu. Pude arini kaqu harupu gamu pa totošo tinasuna.”

¹⁵ Ba zama koe Zihova sari na tinoni Izireli, “Ele tavete va sea si gami. Ke Mamu tavetia, gua sapu hiva nia Goi, ba tepa va tatarue atu si gami koa Goi, Mamu harupu gami pa rane ninoroi.”

¹⁶ Meke huara pani rini sari na dia tamasa tadi na tie karovodi, meke vahesia rini se Zihova, ke tataruni Zihova sari na tinoni Izireli koari na dia tinasuna.

¹⁷ Va namanama sa qeto minate tadi na tinoni Amoni meke la varigara si arini pa popoa Qileadi. Sa qeto minate tadi pa Izireli si la varigara pa Mizipa pa popoa Qileadi. ¹⁸ Meke vari nanasi vasina sari na tinoni, meke sari na koimata tadi na butubutu Izireli, “Esei kaqu koimatani gita, pude razai sari na tinoni Amoni? Sa tie asa, si kaqu na koimata koari doduru tie pa Qileadi,” gua si arini.

11

¹ Se Zepita, sa tie varane, sapu na tie pa popoa Qileadi, si na tuna koreo keke maqota, meke se Qileadi sa tamana. ² Ba koadia pule kaiqa tuna koreo sa nana barikaleqe soti sa tamadia, meke sipu tie nomadi si arini, si hitu ososo nia rini se Zepita pude taloa pa dia vetu meke rizu pa

seu. Zama si arini koasa, “Agoi si lopu kaqu vagia keketona koari na tinago tanisa tamamami. Na tuna koreo keke votiki barikaleqe si goi,” gunia rini. ³ Ke taluarae si asa koari na tasina meke la koa pa popoa Tobi, osolae varigara koasa si kaiqa tie golovehodi, meke lulia.

⁴ Sipu hola kaiqa totošo, si varipera la koari pa Izireli sari tinoni Amoni. ⁵ Totoso ta evana sapu gua asa si la pude turana pule mae nia rina koimata pa Qileadi pa popoa Tobi se Zepita. ⁶ Zama si arini koasa, “Mae mamu koimatani gami, pude boka razai gami sari na tinoni Amoni,” gua. ⁷ Olanā se Zepita, “Ele kanau meke hitu ososo nau gamu pude luaria sa vetu tanisa tamaqu. Na vegua pa totošo kamo gamu na tinasuna kamahire si hiva mae vagi au gamu?” gua si asa. ⁸ Meke zama si arini koe Zepita, “Lokari, kekere pule mae igo mo gami si goi kamahire, sina hiva nigo gami, pude luli gami, mu razai sari na tinoni pa Amoni. Agoi mo si kaqu na mami koimata koari doduru tie pa popoa Qileadi,” gua si arini.

⁹ Zama la koa rini se Zepita, “Be turana pule nau gamu pude razai sari na tinoni pa Amoni, meke toka nau e Zihova meke tava kilasa si arini, si kaqu na mia koimata si rau?” gua.

¹⁰ Olanā si arini, “Uve, va egoa gami. E Zihova mo sa nada vina sosode.” ¹¹ Ke luli la i Zepita sari na koimata tadi pa popoa Qileadi, meke va koimata ia rina tinoni si asa. Zama puleni e Zepita sari na nana zinama, sipu koa si asa pa Mizipa, pa kenuna e Zihova.

¹² Beto asa, si garunu la zinama koa sa baṅara tadi na tie Amoni se Zepita, meke zama guahe: “Nasa sari na mua ninominomi mae koa gami? Na vegua ke kana ia goi sa mami popoa?”

¹³ Olaṅa sa baṅara pa Amoni, “Totosona sapu mae gua pa popoa Izipi sari na tinoni Izireli, si mae vagia rini sa qua pepeso, podalae koasa ovuku Anoni, meke kamo la gua koasa Ovuku Zaboki meke Ovuku Zodani. Kamahire tugo mamu va pule maei pa binule,” gua si asa.

¹⁴ Olaṅa pulea Zepita sa zinama tanisa baṅara tadi na tinoni pa butubutu Amoni, ¹⁵ koari na zinama gua hire: “Lopu hinokara sapu vagia Izireli sa pepeso tadi pa Moabi babe sa pepeso tamugamu na tie Amoni. ¹⁶ Ba gua tu he sapu ta evaṅa: Totosona sipu taluarae pa popoa Izipi sari na tinoni Izireli, si ene gua pa korapa qega meke la gua pa raratana koqu lavata pa Aqaba meke kamo la gua pa Kadesi si arini. ¹⁷ Beto asa si garunu la zinama si arini koasa baṅara pa Edomu meke tepa vina malumu si arini, pude ene karovo la gua pa nana popoa. Ba lopu va egoi sa baṅara pa Edomu si arini. Tepa la tugo koasa baṅara pa Moabi si arini. Ba lopu va malumi tugo sa pude ene karovo la gua pa nana popoa. Gua asa, ke koa mo pa Kadesi sari na tinoni Izireli.* ¹⁸ Beto asa, si hoda la ia rini sa dia inene pa korapa qega, meke ene likohae nia rini sa popoa Edomu meke sa popoa Moabi. Ene gua pa kali gasa rimata meke va turu ipi si arini pa kali la koasa Ovuku Anoni. Lopu

---

* **11:17** Nab 20:14-21

nuquru si arini koasa pinaqaha popoa Moabi sina sa Ovuku Anoni si na volosona sa popoa Moabi.* ¹⁹ Meke garunu la zinama si arini koe Sihoni, sa banara tadi na tie Amoraiti, koasa vasileana Hesiboni, meke tepa vina malumu si arini koasa, pude ene karovo la gua pa korapana sa dia popoa soti.* ²⁰ Ba lopu va malumi tugo Sihoni si arini. Ba varigara nia tu Sihoni sa nana qeto minate lavata, meke la aqa pa Zahazi pude razai sari na tinoni Izireli, gua. ²¹ Ba se Zihova, sa Tamasa tadi na tinoni Izireli, si va mataqari sari na tinoni Izireli meke va kilasi rini sa qeto minate te Sihoni. Gua asa, ke vagi ri na tinoni Izireli sari doduru popoa tadi na tinoni Amoraiti pu koadi vasina. ²² Meke koa ia rini sa doduruna sa kali popoa Amoraiti, podalae pa ovuku Anoni pa kalina tata pa Moabi meke kamo la pa Ovuku Zaboki pa kali la gua pa kopi Qaleli, meke podalae koasa qega pa kali gasa rimata meke kamo la gua pa kali lodu rimata pa Ovuku Zodani. ²³ Ke lopu sari na tinoni Izireli si hadu taloani sari na tinoni Amoraiti, ba e Zihova sa Tamasa tadi pa Izireli tu. ²⁴ Lopu kaqu boka vagi pulea gamu sa pepeso asa, ba mamu kopuni mo gua sapu ponini gamu sa mia tamasa Kemosi koa gamu. Ba gami si kaqu kopu betoni sari doduru tiniona sapu vagi ponini gami e Zihova sa mami Tamasa. ²⁵ Vegua, balabala ia gamu, sapu leana si gamu hola nia se Balaki, tuna koreo Zipora, sa banara tadi pa Moabi? Koa bule si asa koari na tinoni Izireli. Vegua, hite varipera mae si asa koa

---

* **11:18** Nab 21:4   * **11:19** Nab 21:21-24

gami?*

²⁶ Ura ka neta gogoto vuaheni si koa ia ri na tinoni Izireli sa popoa Hesiboni meke Aroere, meke sari na vasileana nomadi pa vari likohaedi, meke sari doduru vasileana lavata pa taqelena sa ovuku Anoni. Na vegua ke lopu vagi puleni goi si arini koari doduru toতোসো arini? ²⁷ Lokari, lopu tavetia rau si keke sinea koa goi. Sea si goi sapu hiva varipera koa rau. Zihova mo kote pitua. Asa mo telena kote vizatia pa varikorapada gami na tinoni Izireli meke gamu na tie Amoni.” ²⁸ Ba korona avosia sa banara pa Amoni sa zinama sapu mae guana koe Zepita.

²⁹ Meke sa niniranira maqomaqona e Zihova si mae koe Zepita. Meke topue ene la gua pa korapa popoa Qileadi, meke Manase, meke pule mae gua pa Mizipa pa popoa Qileadi, meke hola la gua pude raza la i sari na tinoni Amoni si asa. ³⁰ Meke va tatara se Zepita koe Zihova, “Be poni nau Goi Zihova sa minataqara koari na tinoni Amoni, ³¹ si kaqu va vukivukihi va uququ nia rau, guana vinariponi, gua sapu kaqu vura kekenu mae pa qua vetu meke tutuvau, pana pule mae rau koasa vinaripera. Kaqu ponigo rau si asa koasa vina vukivukihi.”

³² Ke karovia Zepita sa ovuku, pude la varipera koari na tinoni Amoni, meke va mataqaria e Zihova si asa. ³³ Seke va matematei sa si arini podalae pa Aroere, kamo la gua koasa popoa pa vari likohaena Miniti. Ninaedi ri doduru, si ari ka hiokona puta vasileana lavata, meke kamo la gua tu pa Ebolo Keramimi. Hola sa vina mate

---

* **11:25** Nab 22:1-6

tie, meke tava kilasa koari na tinoni Izireli sari na tinoni Amoni.

Sa Tuna Vineki e Zepita

³⁴ Sipu pule la pa nana vetu se Zepita pa Mizipa, si pekapeka tabarini sa tuna vineki, meke vura mae pa nana vetu meke tutuvia si asa. Asa mo sa tuna titekena. ³⁵ Sipu dogoria tugo sa, si daku rikati sa sari nana poko pa tinalotana meke zama, “Kei tuqu! Lodu mate sa buloqu! Na vegua ke agoi tu si va sigitau? Ura ele zama nia tu rau sa vina tatara nabuna koe Zihova, meke lopu kaqu boka va kari pulea rau si asa!”*

³⁶ Zama sa tuna vineki, “Be ele zama va tatara si goi koe Zihova, si mamu tavetia, gua sapu hiva nia goi koa rau. Ele toka nigo e Zihova si goi koari na mua kana, sari na tinoni Amoni. ³⁷ Ba tepa igo rau tamaqu, mamu va malumau, maqu tavetia sapu guahe: Mu poni nau karua sidara, pude maqu luli la mae i sari na qua baere koari na toqere, pude qu kabo turani pa tinalotana; ura na vineki vaquraqu hola, meke kaqu mate si rau sipu lopu ele varihaba si rau,” gua si asa.

³⁸ Meke tozi nia sa pude la, meke garunu taloa nia sa koari karua sidara si asa. Meke topue sage turanae koari nana baere si asa, koari na toqere meke vari kabokaboi pa tinalotana, ura kaqu loke loana, meke mate, meke loke tuna tugo si asa. ³⁹ Hola karua sidara si pule mae koasa tamana si asa. Va tabea sa gua sapu ele va tatara nia sa koe Zihova; vineki vaqura sapu loke tuna meke mate. Asa sa pinodalaena sa

---

* **11:35** Nab 30:2

hahanana tadi na tinoni Izireli, ⁴⁰ sapu sari na vineki vaqura pa Izireli, si hoke vura taloa ka made rane koari doduru vuaheni, pude kabo talotana nia sa tuna vineki e Zepita pa popoa Qileadi.

12

Zepita meke Iparemi

¹ Va namanama sari na tinoni pa butubutu Iparemi pude varipera; karovia rini sa Ovuku Zodani meke la pa Zaponi meke zama la koe Zepita, “Na vegua ke lopu tepa gami goi pude luligo, meke karovia goi sa voloso meke la varipera koari na tinoni Amoni? Kaqu sulu gore nia gami pa batumu sa mua vetu!” gua si arini.

² Ba zama la koa rini se Zepita, “Na vinari kakatorae lavata si evania ri na qua tinoni meke sari na tinoni pa Amoni. Meke ele tepa atu gamu tu rau pude tokani gami. ³ Sipu gilania rau sapu lopu boka si gamu, si lopu ruritia rau sa qua tinoa, ba karovia mo rau sa voloso meke la varipera koa rini, meke va mataqarau e Zihova si rau. Ke pude vegua, ke mae tu si gamu pude mae varipera koa rau kamahire?”

⁴ Meke tioko varigarani Zepita sari doduru tie pa popoa Qileadi, meke razai rini sari na tie pa butubutu Iparemi, meke va kilasi rini. Zama sari na tie pa popoa Iparemi, “Gamu na tinoni Qileadi si na tie karovo mia pa popoa Iparemi meke Manase, na tie govete mia mo pa popoa Iparemi si gamu,” gua. ⁵ Pude lopu va kakalopuhu taloa i sari na tinoni Iparemi gua, si tuqe vagi ri

na tinoni Qileadi sari na vasidi karokarovoana koasa Ovuku Zodani. Pana hiva govete karovo sari na tinoni Iparemi, si kaqu tepa vina malumu si arini pude karovo. Kaqu nanasa guahe koa rini sari na tie Qileadi: “Na tie Iparemi si goi?” Be olaṅa guahe si asa, “Lokari”, gua, ⁶ si kaqu tozi nia rini si asa, pude zama “Shiboleti”. Ba be zama si asa “Siboleti,” gua, si kaqu tuṅe vagia rini si asa koa keke ri na karokarovoana koasa Ovuku Zodani, meke va matea vasina, ura lopu boka poza valeania sa sa pozapoza. Koasa totoso asa, si ari ka made ṅavulu rua tina tie pa Iparemi si va matei rini.

⁷ Ka onomo vuaheni, si koimata nia Zepita sa butubutu Izireli, osolae mate meke ta pomunae si asa pa nana vasileana pa popoa Qileadi.

Ibizani, Eloni, meke Abidoni

⁸ Pa mudina sipu mate se Zepita, si e Ibizani pa popoa Betilihema si koimata nia sa popoa Izireli. ⁹ Ka tolonavulu puta tuna koreo, meke ka tolonavulu puta tuna vineki tugo si asa. Va habani sa koari na votivotiki butubutu sari doduru tuna vineki, meke gua tugo sari na tuna koreo, meke turana maeni rini sari na vineki maedi koari na votivotiki butubutu. Koimata nia Ibizani sa butubutu Izireli ka zuapa vuaheni, ¹⁰ meke mate si asa, meke ta pomunae pa Betilihema.

¹¹ Pa mudina sipu mate se Ibizani, si e Eloni pa popoa Zeboloni si koimata nia sa popoa Izireli, ka manege puta vuaheni. ¹² Beto hoi, si mate si asa, meke ta pomunae pa Aizaloni koasa kali popoa pa Zeboloni.

¹³ Pa mudina Eloni, si e Abidoni, sa tuna koreo e Hileli pa popoa Piratoni, si koimata nia sa popoa Izireli. ¹⁴ Ka made navulu puta sari na tuna koreo, meke ari ka tolonavulu puta sari na tudia ri na tuna koreo hire, meke ka zuapa navulu puta don'ki si hoke hakei rini. Ka vesu vuaheni si koimata nia Abidoni sa popoa Izireli. ¹⁵ Mate si asa meke ta pomunae pa Piratoni koasa kali popoa pa Iparemi, koari na toqetoqere pa popoa Amaleki si asa.

13

Sa Pinodo te Samusoni

¹ Ego, tavete va kaleana pule la koe Zihova sari na tinoni Izireli, ke va malumi e Zihova sari na tinoni Pilisitia pude koimatani si arini ka made navulu puta vuaheni.

² Koasa toতোসা asa si koa nana si keke tie pozana e Manoa koasa vasileana pa Zora. Na gore mae guana koasa butubutu te Dani si asa. Meke sa nana barikaleqe si tige, ke lopu boka vagi koburu si asa. ³ Mae koasa sa mateana te Zihova meke zama, “Namu lopu boka vagi koburu si goi, ba kote lopu sana aritiana nia goi, meke kaqu podoa goi si keke koburu koreo. ⁴ Namu lopu kaqu napo vasi vaeni babe na bia, babe henai kaiqa ginani saripu lopu tava malumudi pude henai, ⁵ meke pa mudina sipu ele podo sa tumu koreo, si namu lopu kaqu kotoa goi kaluna si asa, ura koasa rane sapu podo sa si kaqu tavamadi meke ta vala koe Tamasa si asa, guana Naziraiti. Meke kaqu podalae tavetavete

si asa pude harupi sari na tie Izireli koari na tinoni Pilisitia.”*

⁶ Meke topue sa barikaleqe meke la tozi nia sa sa loana, “Keke tie te Tamasa si ele mae koa rau meke variva matagutu sa dinonona guana mateana te Tamasa si asa. Meke lopu nanasia tugo rau sapu pavei mae guana, meke lopu tozi nau tugo sa sa pozana. ⁷ Ba tozi nau mo sa sapu kote aritiaqu si rau meke kote podoa rau si keke tuqu koreo. Meke tozi nau tugo sa sapu lopu kaqu hite napo vasi vaeni babe na bia babe hena vasi ginani sapu lopu tava malumudi*, sina kaqu tava madi sa tuqu meke kaqu ta vala koe Tamasa guana keke Naziraiti* pa doduruna sa nana tinoa sipu toa si asa, gua.”

⁸ Meke varavara la koe Zihova se Manoa, meke zama, “Ke Zihova, Mu va malumu maea sa tie, sapu ele garunia Goi pude pule mae koa gami, pude mae va tumatumaeni gami sapu na sa si kaqu tavetia gami, pana podo sa koreo,” gua.

⁹ Va tabea e Tamasa sapu gua tepa ia Manoa, meke pule mae sa nana mateana koasa barikaleqe sipu korapa habotu nana si asa pa korapa inuma. Meke sa loana se Manoa si lopu koa turaṅae koasa. ¹⁰ Ke tuturei haqala la tozi nia sa si asa, “Dotu! Sa tie sapu mae koa rau rane lahe, si ele pule mae nana tugo koa rau.”

---

* **13:5** Nab 6:1-5   * **13:7** Lopu tava malumudi si na ginani bonidi pa tinarae te Tamasa. Mi doṅo la pa Liv 11:1-8.   * **13:7** Na tie Naziraiti, sa ginuana sina tie tava madina koe Tamasa pude nabulu nia. Lopu kaqu naponapo si asa, lopu kaqu koto kaluna meke lopu kaqu henai sari na ginani bonidi pa doduruna sa nana toso madina. Mi doṅo la pa Naba 6:1-21.

¹¹ Meke gasa turu se Manoa meke lulia sa sa loana, meke la nanasia sa sa tie, “Agoi sa tie sapu zama koasa qua barikaleqe?” Meke olaña si asa, “Uve, arau mo,” gua si asa.

¹² Meke zama la koasa se Manoa, “Ego, pana hinokara sari na mua zinama, si nasa si kaqu tavetia sa koreo. Kote vegugua sa nana tinoa, na tinavete?”

¹³ Meke olaña la koasa sa mateana te Zihova, “Kaqu taveti nana sa loamu sapu gua ele tozi nia rau koa sa pude taveti. ¹⁴ Namu lopu kaqu hite hena ia sa si keketoña sapu mae koasa vua vaeni, namu lopu kaqu napoa sa sa vaeni babe na bia, babe kaiqa ginani sapu ta hukata pude henai. Kaqu taveti sa mua barikaleqe sari doduru gua pu ele tozi nia rau koasa pude taveti.”

¹⁵⁻¹⁶ Lopu gilania sa sapu na mateana te Zihova si asa, ke zama la koasa se Manoa, “Hiva nigo gami pude aqa paki, osolae kina ponigo gami si keke qoti vaqurana.” Meke olaña la ia sa mateana te Zihova si asa, “Be aqa paki si rau, ba lopu kaqu hena ia rau sa gemi ginani. Babe hiva va namaia gamu si asa, si mamu va uqua pude tana vina vukivukihi la koe Zihova,” gua sa mateana. ¹⁷ Meke olaña se Manoa, “Mu tozini gami sa pozamu, pude mami va lavatigo pana gorevura sari na mua zinama,” gua si asa.

¹⁸ Meke nanasa la ia sa mateana si asa, “Pude vegua ke hiva gilania tu goi sa pozaqu? Na pozapoza variva magasana si asa,” gua si asa.*

¹⁹ Ke vagia Manoa si keke qoti vaqurana meke kaiqa kiko huiti meke va vukivukihi lani sa koe

---

* **13:18** Zen 32:29

Zihova koasa hope patu, meke tavetia Zihova si keke tinavete variva magasa. ²⁰⁻²¹ Meke sipu huruṅu sage sa nika koasa hope, si dogoria ri Manoa meke sa nana barikaleqe sa mateana te Zihova sapu sage toṅoto la pa manauru pa korapana sa huruṅu. Meke tiqe gilania Manoa sapu sa tie hie si na mateana te Zihova meke kokotuṅu gore pa pepeso se Manoa meke sa nana barikaleqe. Beto asa si namu loke mateana si dogoro pulea ri karua. ²² Meke zama la koasa nana barikaleqe se Manoa, “Namu kote mate si gita kara, sina dogoria gita sa Tamasa!” gua si asa. ²³ Ba olaṅa la koasa sa nana barikaleqe, “Be hiva va mate gita e Zihova si gita, si lopu kaqu vagi sa sari nada vinariponi, meke lopu kaqu va dogoroni gita sa sari doduru pu gua hire, babe tozini gita sari na tinitona pu avosi gita.” ²⁴ Beto hoi si podoa sa barikaleqe si keke tuna koreo. Meke poza nia Samusoni sa si asa. Meke noma sage sa koburu meke mana nia e Zihova si asa. ²⁵ Meke podalae tavetavete sa Maqomaqona e Zihova koe Samusoni, sipu koa si asa koasa vasina koa varigara sari na ipi tadi na tie pa butubutu Dani pa vari korapadi ri karua vasileana pa Zora meke Esitaolo.

14

Sa Vinarihaba te Samusoni

¹ Keke rane si ene gore la pa Timina se Samusoni, meke dogoria sa vasina si keke vineki Pilisitia. ² Meke sipu pule la pa nana vetu si asa, si tozi nia sa sa tamana meke sa tinana,

“Keke vineki Pilisitia si dogoria rau koa nana pa Timina, meke hiva nia rau, la mamu va toņoto mae nia, na hiva haba ia rau si asa.”

³ Ba nanasia ri karua tiatamana si asa, “Na vegua ke hiva la hata mua barikaleqe tu koari na tie huporo pa Pilisitia si goi? Vegua, lopu boka vagia mo goi si keke vineki koari na tie pa nada butubutu soti?” Ba olaņa la koasa tamana se Samusoni, “Asa tugo si hiva nia rau pude va toņoto mae nia gamu, sina hiva nia rau si asa.”

⁴ Lopu gilania ri karua tiatamana sapu e Zihova tu hiva vata evaņa koasa sapu guahe, sina korapa hata ia e Zihova si keke lolomo leana pude va kilasi sari na tinoni Pilisitia. Pa toťoso hie si ta kopue mo koari na tinoni Pilisitia sa butubutu Izireli.

⁵ Ke luli gore turanja ri karua tiatamana se Samusoni meke la pa Timina. Meke sipu ene gua pa korapa inuma vaeni sari kasa, si avosia Samusoni sa kurumuna keke laione noma vaqurana sapu korapa ene nono mae koasa.

⁶ Meke hinoqa va niņira ia e Zihova se Samusoni, meke va matea sa sa laione pa limana soti. Daku luraia sa sa tinina gunia mo sa tuna qoti. Ba lopu hite tozi vura nia sa koari karua tiatamana sapu gua tavetia sa.

⁷ Meke tiqe la vivinei se Samusoni koasa vineki, meke hiva nia sa si asa. ⁸ Meke sipu hola kaiqa rane si pule la se Samusoni pude haba ia sa vineki. Meke koasa nana inene la pa siranja si paza la ia sa sa laione sapu ele va matea sa, meke magasa nia sa sapu koa ia tu na zipale sa korapana sa laione matena. ⁹ Meke gepi vura

nia sa sa zipale meke hena tokelia sa koasa nana inene. Sipu kamo la koari karua tiatamana si asa, si poni sa koari karua si kaiqa meke hena i rini. Ba lopu tozini sa sapu vagi nia sa pa korapana sa laione matena sa zipale asa.

¹⁰ Meke kamo la pa vetu tanisa vineki sa tamana Samusoni meke va tanaia Samusoni sa ginani vasina. Asa sa hahanana tadi na tie varihaba. ¹¹ Meke sipu dogoria rina tinoni Pilisitia si asa, si garuni rini sari ka tolonavulu puta tie vaqura pude koa turania si asa. ¹² Meke zama la koa rini se Samusoni, “Maqu tozini gamu keke zinama va padapadae. Be boka tozi nau gamu sa ginuana koari ka zuapa rane koasa totošo inešana si kaqu ponini gamu rau ka tolonavulu puta poko lini, meke ka tolonavulu puta poko doduru. ¹³ Be lopu boka tozi nau gamu sa ginuana, si gamu kaqu poni nau si arini,” meke zama si arini, “Tozini gami sa zinama va padapadae, pude mami avosia.”

¹⁴ Meke zama si asa,

“Koa sa sapu ganigani si vura mae sapu kote gania.

Koa sa sapu ninira si vura mae sapu lomoso hola.”

Beto mo sari ka neta rane ba lopu boka zama vura nia rini sa ginuana sa zinama asa.

¹⁵ Koasa vina made rane si zama la koasa barikaleqe te Samusoni si arini. “Mu sekesekei nia sa mua palabatu pude tozini gami sa guguana sa zinama. Be lopu tavetia goi, si kote sulua gami sa vetu tanisa tamamu, meke kaqu sulu

turanaeni gamu vasina si gamu! Ruvata gami gamu kara, pude va malaṅa gami,” gua?

¹⁶ Ke topue kabokaboa sa barikaleqe meke la koe Samusoni meke zama, “Namu lopu tataru nau goi si rau! na kanau mo goi! Tozia goi koari na turanaqu si keke zinama, meke lopu tozi nau goi sa ginuana!” Meke zama se Samusoni, “Arau ba lopu tozini tugo sari na tiatamaqu. Pude vegua ke kote tozi nigo tu rau,” gua si asa. ¹⁷ Kabo lamo sa barikaleqe pa dodurudi ri ka zuapa rane koasa ineṅa. Ba koasa rane vina zuapa si tozia mo Samusoni koasa sa gugwana sa nana zinama sina mabo nia sa si asa. Meke tozini sa barikaleqe sari na tinoni Pilisitia. ¹⁸ Ke koasa bonina sa rane vina zuapa sipu lopu ele puta se Samusoni pa nana lose, si zama la koasa sari na tinoni koasa vasileana lavata sana.

“Nasa sapu boka lomosohola nia sa zipale?

Meke nasa sapu ninira hola nia sa laione?”

Meke olaṅa se Samusoni, “Be lopu vivinei si gamu koasa qua barikaleqe kekenoṅo guana ele tavetavete nia gamu sa qua bulumakao mamaqota pude lelete, si lopu kaqu ele gilania gamu sa inolana kamahire.”

¹⁹ Meke hinoqa mae sa ninira tanisa Maqomaqona e Zihova meke va ninira ia si asa, meke ene gore la si asa pa Asikeloni, meke la va matei sa vasina sari ka tolonavulu puta tie, meke vagi sa sari na dia poko meke valani koari na tie pu tozia gugwana sa nana zinama. Beto asa si pule nana pa nana vetu, bugoro sisigiti nia sa sapu gua ta evaṅa. ²⁰ Meke sa tamana sa nana

barikaleqe si vala nia sa sa barikaleqe koa sa tie pu turu turania se Samusoni pa nana vinarihaba.

15

Sa Tinubehe te Samusoni

¹ Ego, sipu ele hola kaiqa rane si ene la hopiki nia Samusoni sa nana barikaleqe pa totošo pakepakete huiti. Paleke ponía sa si keke tuna qoti. Meke tozi nia sa sa tamana sa barikaleqe, “Hiva la dogoria rau sa qua barikaleqe pa nana lose,” gua.

Hiva puta turania sa, ba lopu va malumia sa pude nuquru la si asa. ² Meke zama ia sa tamana se Samusoni, “Namu va hinokaria rau sapu etulu panía goi si asa, ke vala nia rau koasa mua baere si asa. Ba sa tasina mudina si leleana hola, ke kote boka vagia goi si asa, pude na hinobena.”

³ Meke zama se Samusoni, “Kamahire si namu loke tie boka zutu au koasa tinavete sapu kaqu tavete la nia rau koari na tinoni Pilisitia.” ⁴ Tuqe vagi sa si ka neta gogoto pokese karukarua koari hopeke totošo. Meke pusi ruruai sa pikutudi meke vekoni katukatuana nika sa. ⁵ Meke tiqe va katuni nika sa si arini, meke va taloa lani sa koari na inuma huiti tadi na tinoni Pilisitia. Meke lopu tale sari na huiti saripu ele ta paketedi si sului sa, ba sari na huiti saripu korapa toadi koari na inuma. Meke gua tugo sari na inuma vaeni na huda olive. ⁶ Meke sipu nanasa nia rina tinoni Pilisitia sapu esei si tavetia sapu gua asa, si gilania rini sapu e Samusoni mo tavetia si asa. Sina sa roana, sapu sa tie pa Timina, si vala nia koa ke baere te Samusoni sa nana barikaleqe.

Gua asa ke la sari na tinoni Pilisitia meke sulu va matea sa barikaleqe meke gua tugo sa tamana.

⁷ Meke tozini Samusoni si arini, “Koa gua sapu tavete gua asa si gamu koa rau, si lopu kaqu betoni gamu rau osolae pahukia rau sa mia gale sapu tavete mae nia gamu koa rau.” ⁸ Meke raza va kalekaleani na va matei sa si sokudi. Beto asa si la koa nana koa keke bae patu koasa tabahoara pa Etami si asa.

Va Kilasi Samusoni sari na Tinoni Pilisitia

⁹ Meke mae varigara pa popoa Ziuda sa qeto minate tadi na tinoni Pilisitia, meke rapatia rini sa vasileana nomana pa Lehi. ¹⁰ Meke nanasi rina tinoni pa Ziuda si arini, “Na vegua ke mae rapatani gami tu gamu?” Meke olaṅa si arini, “Mae si gami pude pusi vagia se Samusoni, pude mami tavete hobeia koasa sapu gua tavetia sa koa gami,” gua si arini. ¹¹ Ke topue la pa bae patu koasa tabahoara pa Etami sari ka ṅeta tina tinoni pa Ziuda, meke la zama ia rini se Samusoni, “Vegua, lopu gilania tu goi sapu sari na tinoni Pilisitia si koimatani gita si gita? Nasa si tavetia goi koa gita?” Meke olaṅa se Samusoni, “Arau si tavetia mo koarini sapu gua tavete mae nia rini koa rau,” gua si asa.

¹² Meke tozi nia rini, “Sapu mae nia gami tani si pude mae pusi vagigo, pude mami vala nigo koa rini si goi,” gua si arini. Meke zama se Samusoni, “Mamu zama tokotokoro mae koa rau sapu lopu kaqu va mate au gamu si rau,” gua si asa.

¹³ “Leana,” gua si arini, “Kote pusigo mo gami meke vala nigo koa rini. Ba lopu kaqu va matego gami,” gua si arini. Ke pusi nia karua

iku vaquradi rini si asa, meke turaṅa taloa nia rini koasa bae pa tabahoara si asa.

¹⁴ Meke sipu kamo pa Lehi si asa, si haqala nono mae koasa sari na tinoni Pilisitia, meke kukili na irana nia rini si asa. Meke hinoqa mae sa niniranira tanisa Maqomaqona e Zihova meke va ninira ia si asa, meke kumata guni mo na lozi ta suludi sa sari na iku saripu pusini rini koari na limana. ¹⁵ Meke dogoria sa si keke susuri ase don'ki; pudiki vagia sa si asa meke seke va mateni sa sari ka keke tina tie Pilisitia koasa susuri asa. ¹⁶ Meke kera guahe se Samusoni,

“Koasa susuri ase don'ki si va mateni rau sari ka keke tina tie,
meke koasa susuri ase don'ki asa si varigarani rau sari na kobi tomate arini.”

¹⁷ Beto asa, si gona pania sa sa susuri asa. Sa pozana sa vasina sapu ta evana sapu gua asa si Ramati Lehi.

¹⁸ Meke memeha sisigiti se Samusoni, ke tepa la koe Zihova si asa meke zama, “Ele poni nau Goi sa minataqara lavata, meke kamahire si kote memeha mate si rau, mamu lopu va malumi sari na tinoni huporodi pa popoa Pilisitia hire pude va kilasau kamahire.” ¹⁹ Meke va podakia e Tamasa si keke pou pa korapa pepeso pa Lehi, meke vura mae sa kolo. Meke napo se Samusoni meke ninira pule si asa. Ke sa bukaha asa si ta pozae Hakore, meke korapa koa si asa kamahire pa Lehi.

²⁰ Meke koimata ni e Samusoni sari na tinoni Izireli koari ka hiokona puta vuaheni sipu kopu nia rina tinoni Pilisitia sa popoa.

16

La pa Vasileana Lavata pa Qaza se Samusoni

¹ Keke rane si la koasa vasileana lavata tadi na tinoni Pilisitia se Samusoni. Meke tutuvia sa vasina si keke maqota, meke koa turania sa pana boni si asa. ² Gilania ri na tie pa Qaza sapu koa nana vasina se Samusoni. Ke la vari likohae nia rini sa vasina asa, meke doduruna sa boni sana si pequ aqania rini si asa koasa sasadana sa vasileana lavata. Doduruna sa boni si koa golomo na balabala guahe si arini! “Mada aqania osolae kamo a vaqavaqasa, mada va matea gana,” gua. ³ Ba kamo a mo korapa boni si koa turania sa sa maqota. Beto asa si topue la tuqe vagia sa sa sasada barana sa vasileana meke daku sage turanaeni sari na sasada, dedegere na loka, meke doduru pule, meke kokovara paleke lani sa pa seu koasa batuna sa toqere sapu tiro gore la pa vasileana lavata pa Heboroni.

Samusoni meke se Dilaela

⁴ Sipu hola sapu gua asa, si hiva hola nia e Samusoni si keke vineki pozana e Dilaela sapu koa pa lolomo pa Soreke. ⁵ Meke topue la koe Dilaela sari ka lima banara pa Pilisitia meke zama, “Mamu nanasa sekeseke nia se Samusoni pude tozi nigo sapu na vegua meke ninira hola si asa meke vegugua meke kaqu boka ninira hola nia gami meke va malohoria si asa, meke boka pusia. Kote hopehopeke ponigo gami keke tina keke gogoto poata siliva,” gua si arini.

⁶ Ke zama la koe Samusoni se Dilaela, “Mu tozi nau ko sapu na sa si va ninira hola igo si goi. Be guana hiva va malohorigo ri kaiqa tie pude

pusigo, gua. Vegua meke kaqu boka tavetia rini sapu gua asa?”

⁷ Meke olaña la ia Samusoni si asa, “Be ka zuapa iku vaquradi saripu lopu ele tava popadi si pusi nau rini, si kote malohoro gua tugo rina tie si rau,” gua si asa.

⁸ Ke paleke lani rina bañara tadi na tinoni Pilisitia koe Dilaela sari ka zuapa iku vaquradi toa saripu lopu ele tava popadi, meke pusini sa koe Samusoni si arini. ⁹ Meke kaiqa tie si ele va aqa vekoi sa pa keke kali lose, meke velavela si asa, “Samusoni! Mae hire sari na tinoni Pilisitia,” gua si asa. Ba guni mo sa na lozi pitipitiana, sapu tiqu hitei mo na nika meke kumata sari na iku vaquradi, ke lopu boka gilania tugo rini sa niniranira tomena koa sa.

¹⁰ Meke zama la koe Samusoni se Dilaela, “Do guana va evañae nau na tie pekipeki mo goi si rau, meke lopu tozi nau goi sa hinokara. Mu tozi nau sapu vegugua meke kaqu boka pusigo rina tie si goi,” gua si asa.

¹¹ Meke zama la koasa si asa, “Be pusi nau iku vaquradi saripu lopu ele tavetaveteni rini, si kote malohoro gua tugo rina tie si rau,” gua si asa.

¹² Ke vagi pulei pule Dilaela si kaiqa iku vaquradi meke pusia. Meke tiqe velavela si asa, “Samusoni sari na tie Pilisitia si korapa mae hire!” Na tome aqadi pa kali lose si arini. Ba kumata guni mo na lozi pitipitiana pa limana sa si arini.

¹³ Meke zama la koe Samusoni se Dilaela, “Na korapa va evañae nau guana tie pekipeki mo goi si rau, meke lopu tozi nau goi sa hinokara. Mu

tozi nau sapu vegugua meke kaqu boka pusi igo rina tie si goi,” gua.

Meke zama si asa, “Be ikui goi sari ka zuapa ikikue kaluqu, koa keke pitipitiana poko, mamu va nabu nia koa keke pini kalu ninirana, si kote malohoro gua tugo ri kaiqa tie si rau,” gua si asa.

¹⁴ Hitehite va putaia Dilaela se Samusoni, vagi sa sari ka zuapa nana pitipitiana kalu, meke ikui sa sari na kaluna koa keke pitipitiana poko, meke kukili guahe: “Samusoni! Hire sari na tie Pilisitia korapa mae.” Ba vanunu si asa meke daku rupahi sari na kaluna pu ta ilupae koasa pitipitiana poko.

¹⁵ Ke zama la koe Samusoni se Dilaela, “Nake tataru nau goi, gua si goi, ba lopu evania goi sapu gua asa. Ka neta totozo si ele vata evana guni nau mo goi na tie pekipekiqu meke korapa lopu ele boka tozi nau tugo goi, sapu nasa si va ninira hola igo si goi?” gua si asa. ¹⁶ Meke lopu makudo nanasa la ia sa doduru rane si asa. Ke va duvilia na mabo nia sa sapu gua asa. ¹⁷ Ke pa vinabetona si tozi nia mo sa koasa barikaleqe sa hinokara. “Seunae gua sipu podo rau si namu lopu hite ta koto sa kaluqu. Na tava madiqu koe Tamasa pa hahanana tana Naziraiti si rau. Pana ta koto rau si kote taloa sa qua niniranira meke kote malohoro gua tugo ri na tie si rau,” gua si asa.

¹⁸ Meke sipu gilania Dilaela sapu tozi nia sa sa hinokara, gua, si garunu la nia sa sa inavoso koari na banara tadi na tinoni Pilisitia, meke zama guahe si asa, “Pule mae pule. Na ele tozi nau sa kamahire sa hinokara.” Meke tiqe pule

mae si arini. Paleki rini sari na poata. ¹⁹ Meke va puta ia Dilaela se Samusoni pa pudapudana, meke tiqe tiokia sa si keke tie, meke koto pani sa sari ka zuapa ikikue kaluna Samusoni, meke tiqe boka va malohoria sa si asa, sina lopu koa koasa sa niniranira kamahire. ²⁰ Meke tiqe velavela se Dilaela, “Samusoni! Sari na tinoni Pilisitia si korapa mae hire!” Meke vanunu si asa meke balabala, kote ta rupaha mo si asa kekenoŋo gua tugo doduru totoŋo, gua. Ba lopu gilania sa sapu ele taluarae tu koasa se Zihova. ²¹ Meke mae tuqe vagia rina tie Pilisitia si asa meke lobiti rini sari na matana, meke sese la nia rini pa Qaza, meke pusi nia seni boronizi, meke va tavetavetia rini pude munamunala huiti pude tavete palava sipu koa si asa pa vetu varipusi. ²² Ba pa mudina sipu kotoa rini si asa si toqolo pule sari na kaluna.

Mate se Samusoni

²³ Meke varigara sari doduru banara tadi na tinoni Pilisitia meke tavetia rini sa dia vina vukivukihi vinahesi la koasa dia tamasa Daqoni. Zama si arini, “Sa nada tamasa si ele va mataqara gita meke ponía koa gita se Samusoni sapu sa nada kana!” ²⁴ Meke sipu dogoria rina tie si asa, si vahesihesia rini sa dia tamasa, meke zama guahe, “Hiera sa tie sapu huaria sa nada popoa, meke soku hola koa gita si ele va matei sa. Ba sa nada tamasa si ponía koa gita sa minataqara meke va kilasia gita sa nada kana sapu se Samusoni!” gua si arini. ²⁵ Meke sipu qetu va hola si arini, si zama si arini, “Mada tiokia se Samusoni pude mae va avavoso na va dodogoro gita.” Meke tioko vura nia rini pa vetu

varipusi si asa meke vata evaṇae nia na tie va dodogoroana rini si asa, meke va turua rini pa varikorapadi ri karua dedegere nomadi. ²⁶ Meke zama ia Samusoni sa koreo sapu turaṇana sa, “Va tiḡu nau sari na dedegere nomadi saripu zukana sa doduruna sa zelepade. Hiva turu kalavarae koarini si rau,” gua si asa. ²⁷ Sa vetu lavata si siṇia rina tie na barikaleḡe. Meke sari ka lima baṇara tadi na tinoni Pilisitia si somana beto. Meke ari ka ṇeta tina tie na barikaleḡe si koa panaulu pa batu vetu. Korapa dodogoro koari na tinavete saripu evaṇi e Samusoni koa rini.

²⁸ Meke varavara la koe Zihova se Samusoni meke zama, “Kei Baṇara Zihova. Mu tataru nau, mamu balabalau. Mamu va ṇiṇira pule au keke totoṣo pule, pude koasa qua tinubehe pule koa rini, si kaḡu lipui rau sari karua mataḡu saripu ele lobiti paṇi rina tinoni Pilisitia,” gua si asa. ²⁹ Meke tuḡe kapae la i sa sari karua dedegere lavata saripu turu pa vari korapana sa zelepade. Sari karua dedegere mo hire si tuḡe va ṇiṇira ia sa doduruna sa vetu. Meke nono na tupele varikalini sa sari karua dedegere lavata arini. ³⁰ Meke zama guahe si asa, “Mu va mate turaṇae nau koari na tinoni Pilisitia!” Meke podalae nono na tupele vala betoa sa pa nana ṇiniraṇira sari karua dedegere lavata, ke hoḡa naḡoti na vetu sari ka lima baṇara meke sari doduru tinoni pule. Meke koasa nana minate si soku hola si va matei sa, hola nia sipu korapa toana si asa.

³¹ Meke gore la sari na tasina, meke sari doduru turaṇana, meke paleke vagia si asa.

Meke la pomunu nia rini pa varikorapadi ri karua vasileana lavata pa Zora meke Esitaolo, pa korapa lovuna e Manoa sa tamana. Ka hiokona puta vuaheni si koimatani e Samusoni sari na tinoni Izireli.

17

Sari na Beku te Maika

¹ Koanana si keke tie, pozana sa si e Maika, meke koa si asa koari na toqetoqere tanisa butubutu Iparemi. ² Zama si asa, koasa tinana, “Avosia rau zama nia goi, sapu keke tie hikoi koa goi, sari ka manege eke gogoto poata siliva, meke leve nia goi sa tie hikohiko asa. Hire sari na poata arini. Arau mo vagi si arini.”

Zama sa tinana, “Mani mana nigo e Zihova si goi tuqu!” gua si asa. ³ Vala puleni sa koasa tinana sari na poata, meke zama sa tinana, “Pude lopu ta gorei nia sa tuqu koreo sa tinalevei, si maqu va madi lani koe Zihova sari na poata; kaqu taveteni beku huda meke poko tamuni siliva. Meke kote vatu pule ni koa goi sari na poata siliva sapu ta pokoe koasa beku.” ⁴ Meke vala pulei sa koasa tinana si arini. Meke vagi sa sari ka karua gogoto poata siliva meke valani sa koari na tie tavetavete beku; peqoa rini sa huda meke tavete nia beku, meke poko nia siliva. Meke vekoa rini pa vetu te Maika.

⁵ Se Maika hie, si tagoa keke nana vetu vahe-sihesiana. Kaiqa beku si taveti sa meke na poko hiamā hopena. Meke vizatia sa si keke koari na tuna koreo pude nana hiamā. ⁶ Loketona vina turu banara pa popoa Izireli koasa totoaso asa.

Doduru tie si tavetia mo gua sapu leana pa nana binalabala soti.*

⁷ Koasa totošo asa, si koa nana si keke tie vaqura, sapu na tie Livae koasa vasileana no-mana pa Betilihema pa popoa Ziuda. ⁸ Meke taluarae si asa pa Betilihema, pude hata ia si keke vasina pude koa. Koasa nana inene, si mae koa pa vetu te Maika, koari na toqetoqere pa popoa Iparemi si asa. ⁹ Meke nanasia Maika si asa, “Pavei mae guamu si goi?” gua si asa.

Olaņa si asa, “Arau si keke tie Livae mae guaqu pa Betilihema pa popoa Ziuda. Korapa hata ia rau si keke vasina pude koa,” gua si asa.

¹⁰ Zama se Maika, “Mu koa koa rau. Mamu totoši toka nau meke agoi si kaqu na qua hiamā, meke kaqu ponigo rau ka manege puta poata siliva pa keke vuaheni, kaiqa poko, meke gemu ginani tugo.” ¹¹ Meke va egoa sa tie vaqura hie, pude koa koe Maika, meke ta evaņae gua mo na tuna koreo si asa. ¹² Meke va turua Maika si asa, pude nana hiamā, meke koa pa vetu tanisa si asa. ¹³ Zama se Maika, “Kamahire si tagoa rau si keke tie Livae pude na qua hiamā, meke gilania rau, sapu kaqu qetu nau e Zihova,” gua si asa.

18

Maika meke sa Butubutu te Dani

¹ Loke nati banara si koa pa Izireli pa totošo asa. Koari na rane arini, sa butubutu te Dani si korapa hata popoa, pude tadirini meke koa ia gua, ura lopu ele vagia rini si keke dia popoa soti pude koa ia, koari na butubutu Izireli. ² Ke

---

* 17:6 Zaz 21:25

vizati ri na tinoni, koari doduru tatamana, koasa butubutu te Dani, sari ka lima tie varane. Sari na tie hire si topuedi gua koari na vasileana pa Zora meke Esitaolo, meke tozini rini pude la piko paki nia sa popoa. Sipu kamoia rini sa popoa toqetoqere pa Iparemi, si la koa paki pa vetu te Maika si arini. ³ Sipu koa rini vasina si avoso gilania rini mamala^{ina}ina sa tie Livae vaqura, ke la nanasia rini si asa, “Nasa si tavetia goi tani? Esei turana mae nigo tani?” ⁴ Olan^a si asa, “Ele variva to^onoti si gami kara Maika, meke tabarau sa koasa tinavete pude nana hiam^a,” gua.

⁵ Meke zama si arini koasa, “Mu tepa ia sa Tamasa be guana boka dogoria gami pa mami inene keke popoa pude koa ia,” gua.

⁶ Olan^a sa hiam^a, “Mamu la pa binule si gamu. Kaqu kopuni gamu e Zihova koasa mia inene hie,” gua si asa.

⁷ Ke taluar^ae sari ka lima tie meke la koasa vasileana nomana pa Laisi. La dogoria rini gua sa kinokoa tadirini sapu ta kopue va ni^{ira} guari na tinoni pa vasileana Saedoni. Koa valeana si arini, loke dia vinariperai, na vinari nominomie koari na tie; meke lopu ehaka nia rini si keketona. Koa ilolae hola si arini koari na tinoni pa Saedoni meke loke dia ginugua koari na votiki tie. ⁸ Sipu pule la pa Zora meke Esitaolo sari ka lima tie, si nanasi ri na turanadia si arini sapu nasa si boka dogoria rini koasa dia inene. ⁹ “Aria,” olan^a gua si arini. “Mada la raza ia sa popoa pa Laisi. Ele dogoria gami sa popoa, meke leana hola si asa. Mada lopu koa hoboro tani meke loketona tavetia gita; tuturei la mada vagia

sa popoa. ¹⁰ Pana la gita vasina, si kote dogoria gamu, sapu sari na tie si lopu kaqu va nonoga ia keketona. Sa popoa si nomana hola, meke loke tie si kaqu qagania si keketona vasina, meke sa Tamasa si ponini gamu si asa.”

¹¹ Ke taluarae pa Zora meke Esitaolo, sari ka onomo gogoto tie pa butubutu te Dani, pude va namanama la pa vinaripera, gua. ¹² Ene sage la si arini, meke la varigara pa kali lodu rimata pa Kiriati Zearimi pa popoa Ziuda. Gua asa, ke korapa ta pozae na vinarigara te Dani sa vasina asa. ¹³ Meke ene hola nia rini sa vasina asa, meke mae pa vetu te Maika, koasa popoa toqetoqere pa Iparemi.

¹⁴ Meke sari ka lima tie pu ele piko nia sa popoa pa vari likohae nia sa vasileana Laisi, si zama la koari na turanadia, “Gilania tugo gamu sapu keke koari na vetu hire, si koa nana si keke beku huda, sapu ta pokoe siliva? Meke kaiqa beku pule, meke na poko hiama hopena, si koadia vasina. Mi balabala ia gamu sapu gua leana pude kaqu tavetia gita.” ¹⁵ Ke nuquru la si arini pa vetu te Maika, vasina koa sa tie Livae, sa tie vaqura, meke nanasia rini, sapu vegua si asa. ¹⁶ Ba sari ka onomo gogoto tie varipera pa butubutu Dani, saripu korapa kopu meke tanini rini sari na dia tinitona varipera, si korapa turu dia pa sasada bara. ¹⁷ Nuquru tonoto la pa korapa vetu sari ka lima tie piko, meke tanini vagia sa beku huda, sapu poko ia na siliva meke sari kaiqa beku pule, meke sa poko hiama hopena. Sa hiama si korapa koa nana tu koari ka onomo gogoto tie varipera koasa sasada bara.

¹⁸ Sipu vagi ri na tie pa korapa vetu te Maika sari na tinitoṅa hopedi, si nanasa la i sa hiama si arini, “Nasa si tavetia gamu,” gua si asa.

¹⁹ Tozi nia rini si asa, “Mokomoko, lopu zama. Mae luli gami pude na mami hiama meke na tamamami si goi. Nasa si leana hola koa goi, pude na hiama tanisa keke butubutu pa korapana sa butubutu Izireli, babe tanisa keke tie koasa nana tatamana mo?” ²⁰ Qetu hola nia sa hiama sapu gua asa, ke paleki sa sari na tiṅitoṅa hopedi meke luli la koa rini si asa.

²¹ Taluaræ si arini, meke sari na dia koburu meke sari na dia pinausu kurukuru ṅame meke sari doduru dia likakalæ, meke ene kekenu la koa rini. ²² Sipu ele ene va seu si arini koasa vetu si tioki Maika sari na turanana, pude hadu luli la i, meke kanoi rini, meke hiva varipera koari na tinoni pa butubutu Dani, ²³ meke kukili la si arini koa rini. Liṅana sari na tie pa butubutu Dani meke nanasa la koe Maika, “Nasa si ta evaṅa sana? Pude vegua sa minate vinaripera lavata sana?” gua si arini.

²⁴ Olaṅa se Maika, “Pude vegua ke nanasa nia gamu, sapu nasa si gunia gami? Vagia gamu sa qua hiama meke sari na tamasa saripu taveti rau meke taloa! Loketoṅa sapu koa hola,” gua.

²⁵ Zama sari na tie pa butubutu Dani koasa, “Padamu goi pude lopu zama pule nia si keke-toṅa, na kote va bugori goi sari na tie hire meke raza gamu. Meke kote mate beto si gamu doduru, agoi meke sa mua tatamana.” ²⁶ Meke sari na tie pa Dani si ene hola la tu. Gilania Maika sapu lopu

n̄n̄ira holani sa si arini, ke kekere meke pule la pa nana vetu si asa.

27-28 Pa mudina sipu vagia ri na tinoni Dani sa hiama, meke sari doduru t̄n̄it̄ona na beku saripu taveti Maika, si la raza ia rini si pa Laisi. Sa vasileana nomana sapu loke nana kana meke sari na tinoni si koa valeana koa sa pezara pa Betirehobi. Va mate betoi rini sari na tie pu koa vasina meke sulua rini sa vasileana nomana. Ba loke tie si koa pude harupi si arini, ura sa popoa Laisi si ilolae va seu koasa popoa Saedoni, meke loke dia ginugua hokara koari na votiki tie, meke kuri pulea ri na tinoni Dani sa vasileana nomana, meke koa koasa vasileana nomana si arini. 29 Meke hobeia rini sa pozapoza Laisi, meke poza luli nia koe Dani, sa tamadia pukerane, sapu sa tuna e Zekopi. 30 Va turua ri na tinoni pa Dani sa beku pude vahesia, meke se Zonatani sa tuna Qesomu, sapu sa tuna sa tuna koreo e Mosese, si na dia hiama sapu tavetavete tokani sari na tinoni pa Dani. Sari nana sinage, si taveti sari na dia tinavete hiama koa rini, osolae ta raovo taloa pa seu sari na tinoni. 31 Sipu koa pa Saelo sa Ipi Hopena te Tamasa^d, sari na tinoni pa Dani si vahesi sari na beku te Maika.

19

Sa Tie Livae meke sa Nana Barikaleqe Nabulu

1 Koari na rane la hiroi, sipu lopu ele tagoa Izireli si keke n̄ati ban̄ara, si koa nana si keke tie Livae pa hiqohiqo koasa popoa toqetoqere pa popoa tanisa butubutu Iparemi. Vagia sa tie hie si keke vineki pa Betilihema, pa popoa Ziuda,

pude nana barikaleqe nabulu, gua. ² Ba luara pania sa barikaleqe si asa meke pule la nana pa vetu tanisa tamana pa Betilihema, meke la koa ka made sidarana vasina si asa. ³ Meke luli mudi la ia sa nana palabatu si asa, pude tepa ososo nia, pude va pule maea koasa, gua. Sa nana nabulu meke karua don'ki si turani sa, meke la kamo pa vetu tanisa tamana sa vineki. Turania sa vineki sa tie Livae meke va tukania sa koasa vetu tanisa tamana. Sipu dogoria sa tamana si asa, si va kamo qetuqetua sa si asa. ⁴ Ososo nia sa tamana sa barikaleqe nabulu pude koa paki. Ke koa ka neta rane si asa. Koa, henahena, na napo koasa bonina asa vasina, sari kara tamaloana. ⁵ Koasa munumunu rane vina made, si vanunu munumunu vaqavaqasa si arini, pude va namanama taloa. Ba zama sa tamana sa barikaleqe nabulu koasa tie Livae, "Henahena kekenu paki, pude ninira, beto hoi mamu tiqe taloa," gua si asa.

⁶ Ke habotu sari karua tie meke hena na napo varigara. Beto asa, si zama sa tamana sa barikaleqe nabulu, "Leana, puta paki kohite boni, mamu magogoso valeana," gua si asa.

⁷ Ba turu sa tie Livae pude topue gua, ba zama ososo nia sa tamana sa barikaleqe nabulu si asa, pude koa paki, gua, ke keke boni pule si koa ia sa vasina. ⁸ Koasa rane vina lima, pana munumunu hokara, si podalae taluarae gua, si zama sa tamana sa barikaleqe nabulu, "Aqa mamu henahena paki, mamu tiqe topue kohite." Ke henahena paki sari karua tie.

⁹ Meke sipu hiva topue pule gua, sa tie Livae,

meke sa nana barikaleqe nabulu, meke sa nabulu gua, si zama sa tamana sa vineki, “Dotu, ele tata boṇi sa popoa, leana pude koa mo si gamu tani koasa boṇi hie, mamu magogoso valeana. Vaṇunu munumunu hokara vugo, mamu topue la pa mia popoa,” gua si asa.

¹⁰⁻¹¹ Ba sa tie Livae si korona puta pule vasina. Ke podalae ene si asa, meke sa nana barikaleqe nabulu, sa nana nabulu, meke sari karua doṇ'ki saripu hake varikali rina vovoina likakalae. Na ele veluvelu sa popoa meke tata kamo rini si pa Zebusi sapu pa Zerusalem, meke zama la koasa palabatu sa nana nabulu, “Tata boṇi sa popoa, mada noso paki tani, koasa vasileana lavata pa Zebusi,” gua si asa.

¹²⁻¹³ Ba zama sa nana palabatu, “Lokari, lopu kaqu noso koasa vasileana lavata tani si gita; ura lopu na tie Izireli sari na tie tani. Kaqu ene hola si gita, meke ene va seu hite la, mada la puta pa vasileana Qibea babe Rama,” gua si asa.

¹⁴ Ke ene hola nia rini si pa Zebusi meke ene la, meke sipu kamo rini pa Qibea, koasa kali popoa sapu tagoa sa butubutu te Benisimane, si lodu sa rimata. ¹⁵ Meke luaria rini sa sirana, meke nuquru la koasa vasileana pude koa vasina pana boṇi. La si arini pa keke vasina varivarigarana tadi doduru tie, pa korapana sa vasileana meke habotu, ba loke tie turana lani pa dia vetu si arini pude puta.

¹⁶ Sipu korapa koa vasina si arini, si ene tata la si keke barogoso sapu beto tavetavetena pa inuma koasa rane asa. Na koari na toqetoqere pa popoa Iparemi sa nana popoa, ba kamahire,

si pa Qibea si koa si asa. Ba sa popoa asa si tanisa butubutu Benisimane. ¹⁷ Gilania sa barogoso sapu na tie maedi si arini koasa vasileana lavata, ke nanasi sa si arini, “Pavei mae gua mia si gamu? Meke pavei la mia gua?” gua si asa.

¹⁸ Olanā sa tie Livae, “Na ene mae gua mami pa Betilihema pa popoa Ziuda, meke korapa pule la pa mami popoa, sapu seu la gua koari na togetoqere pa popoa Iparemi, meke hiva ene paki la si gami pa Ipi Hopena te Zihova, ba loke tie mae va kamo gami pa dia vetu. ¹⁹ Koadia hire gedi ginani sari na mami don'ki, meke na bereti na vaeni tamigami kasa; arau, sa qua nabulu, meke sa qua barikaleqe nabulu. Loketoṅa si qagania gami,” gua sa tie Livae.

²⁰ Zama sa barogoso, “Mae pa qua vetu! Maqu kopuni gamu. Lopu leana pude koa pa vasina hie si gamu pana boni.” ²¹ Ke turāna lani sa pa nana vetu si arini meke poni sa sari na don'ki, meke dalo va via i rini sari na nenedi meke henahena meke napo si arini.

²² Meke sipu korapa koa valeana dia, si hinoqa mae gedi koasa vasileana lavata sana sari na tie kaleadi, meke mae vari likohae nia rini sa vetu. Sekea rini sa sasadana sa vetu meke kukili la ia rini sa barogoso sapu ari nana vetu, “Va vura mae ia sa tie, sapu mae koa goi pa mua vetu. Hiva eko turāna gami si asa,” gua si arini.*

²³ Ba ene vura la pa sada sa barogoso, meke zama la koa rini, “Lokari, gamu kasa na qua baere! Lopu tavete va kaleana; na lopu leana sapu gua asa! Na tie maena pa qua vetu si asa.

---

* 19:22 Zen 19:5-8

24 Dotu, hie sa nana barikaleqe nabulu meke sa tuqu vineki vaqurana. Maqu turaṅa vura maeni kamahire, mamu vagi, mamu tavetia gua sapu hivani gamu. Ba lopu tavete va kaleana gua asa koasa tie hie!” gua si asa. 25 Ba korodia avosia ri na tie si asa. Ke vagi vura la nia pule sa tie Livae sa nana barikaleqe nabulu koa rini. Voriti ososo nia rini meke tavete va kaleania rini doduruna sa boṅi osolae kamo munumunu, meke tiqe vata rupahia rini si asa.

26 Pana munumunu vaqavaqasa si ene pule mae pa sasadana sa vetu tanisa barogoso sa barikaleqe, vasina koa sa nana palabatu, meke hoqa eko vasina si asa. Koa mo osolae rane sa popoa. 27 Vaṅunu munumunu sa nana palabatu meke sipu tukelia sa sa sasada pude vura nana gua, si dogoria sa sa nana barikaleqe nabulu, korapa eko nana pa kenuna sa vetu, meke nadoro kamo la gua pa sasada sari limana. 28 Zama la ia sa si asa, “Tekulu mada taloa” gua si asa. Ba lopu kulu si asa, sina ele mate. Ke ovulu vagia sa sa tinina, meke va hake pilivaratia sa pa mudina sa doṅ'ki meke podalae ene la pa nana vetu. 29 Sipu kamo si asa, meke la pa vetu, si la vagia sa si keke magu, meke magua sa sa tinina sa barikaleqe nabulu. Ka manege rua kukuru tinina si magu vagi sa, meke garunu lani, hopeke eke, koari ka manege rua butubutu Izireli.* 30 Sipu dogori ri doduru sapu gua asa, si zama si arini, “Namu lopu ele avoso nia gami si keke tiṅitoṅa sapu gua sana! Namu lopu ele ta evaṅa si keketoṅa gua asa seunae gua taluarae

---

* 19:29 1 Samuela 11:7

pa popoa Izipi sari na tinoni Izireli! Kaqu tavetia gita si keketoņa! Nasa beka?” gua si arini.

20

Va Namanama sari na Tinoni Izireli pude Varipera

¹ Sari doduru tinoni pa popoa Izireli, podalae koasa butubutu Dani pa kalina la tata koasa togere Hemoni meke kamo la gua pa Biasiba, meke gua tugo pa kali la gua pa Izipi meke kamo tugo pa popoa Qileadi pa kali gasa rimata, si olaņa sa vina ria. La varigara si arini pa keke hiniva, pa kenuna e Zihova pa Mizipa. ² Sari na koimata tadi doduru butubutu Izireli si koa koasa vinarigara tadi na tinoni te Tamasa, meke sa ninaedi rini si ari ka made gogoto tina tie varipera pu tanini dia magu varipera. ³ Avoso nia ri na tinoni pa Benisimane, sapu doduru pule ri na tinoni Izireli, si ele mae varigara pa Mizipa, gua.

Nanasa sari na tie Izireli, tozini gami, “Vegua meke ta evaņa sa ginugua kaleana hie?” ⁴ Olaņa sa tie Livae sapu tava mate nana barikaleqe nabulu, “La pa Qibea si rau, meke sa qua barikaleqe nabulu, koasa kali popoa tadi na tinoni pa butubutu Benisimane, pude koa paki pana boni gua. ⁵ Sari na tie Qibea si vura mae, meke vari likohae nia sa vetu vasina koa ia gami. Na hiva mae va mateau rini, ba raza ososo nia mo rini sa qua barikaleqe nabulu, meke va matea. ⁶ Meke vagia rau sa tinina meke magumagua, meke ka manege rua kukuru tinina si magu vagi rau meke hopeke kekeke, si garunu

la nia rau koari hopeke butubutu Izireli. Ura sari na tinoni hire si evania sa kinaleana sapu lopu leana koa gita. ⁷ Gita doduru pa popoa hie, si na tie Izireli beto. Na sa si kaqu tavetia gita koasa ginugua hie?”

⁸ Meke gasa turu sari doduru meke zama, “Be pavei koa sa tie, pa ipi ba be pa vetu, namu loke tie koa gita si kaqu pule la pa nana popoa soti. ⁹ Guahe si kaqu tavetia gita: Kaqu variva mudumudukeda nia gita pude vizata poni gita kaiqa tie, pude la varipera pa Qibea. ¹⁰ Ka manege puta tie koari ka keke gogoto tie, meke ka keke gogoto tie, koari ka keke tina tie, meke keke tina tie koari ka manege puta tina tie, koari doduru butubutu Izireli, si kaqu vagi gita, pude poni ginani sari doduru tie varipera, meke sari doduru pu koa hola si kaqu la varipera meke kaqu va kilasia si pa Qibea, koasa dia tinavete kaleana sapu tavetia rini pa popoa Izireli,” gua si arini. ¹¹ Ke varigara sari doduru tie Izireli pa keke hiniva pude rapatia sa vasileana nomana.

¹² Ke garunu la zinama pa doduruna sa popoa tanisa butubutu Benisimane, sari na butubutu Izireli meke zama guahe: “Nasa sa kinaleana hie sapu ta tavete pa korapa mia gamu? ¹³ Ego, mi va maei koa gami sari na tie kaleadi pa popoa Qibea sara, pude mami va matei gedi, meke va murimuri pania sa kinaleana pa popoa Izireli,” gua. Ba sari na tinoni pa popoa Benisimane si lopu hite avosi sari kaiqa pule tie Izireli. ¹⁴ Sari na tinoni koari doduru vasileana pa popoa Benisimane, si mae pa Qibea, pude varipera koari na tie Izireli. ¹⁵⁻¹⁶ Koasa rane tugo sana,

si varigarani rini, sari ka hiokona onomo tina tie varipera koari na dia vasileana. Gua tugo sari na tie soti pa popoa Qibea, si varigara ni ka zuapa gogoto tie gedegede ta vizatadi, saripu hoke gotogoto pa gona kurukuru paqala, meke keke kalu mo pa batu tie ba namu lopu kaqu hite sea nia rini. ¹⁷ Ba lopu ta nae somanae koari na tie Izireli sari pa Benisimane. Mae varigara si ka made gogoto tie Izireli bokabokadi pa vinaripera.

Sa Vinaripera koari pa Izireli meke Benisimane

¹⁸ Topue la koasa vasina vahesihesiana pa Betolo sari na tinoni Izireli, meke nanasia rini sa Tamasa vasina, “Na butubutu savana, si kaqu varipera kekenu la koari na tinoni Benisimane?” gua si arini.

Meke olaña se Zihova, “Butubutu Ziuda,” gua si Asa.

¹⁹ Ke pa koivugona si topue la meke va turu ipi tata koasa vasileana pa Qibea sari na tinoni Izireli, ²⁰ meke la si arini pude varipera koari na tie varipera tadi pa Benisimane, meke la turu si arini pa kenuna sa vasileana lavata. ²¹ Vura mae koasa vasileana lavata, sari na tie varipera tadi pa popoa Benisimane. Koasa rane sana, si ka hiokona rua tina tie varipera Izireli, si va matei ri na tie varipera tadi pa popoa Benisimane.

²²⁻²³ Meke la pa vasina vahesihesiana sari na tinoni Izireli, meke kabo alili la pa kenuna e Zihova, osolae veluvelu sa popoa. Nanasia rini se Zihova, “Kaqu pule la varipera si gami koari na tasimami, sapu sari na tinoni pa popoa Benisimane?”

Olaña se Zihova, “Uve,” gua si Asa.

Ta sovutu va ninira pule sari na tie varipera tadi na tinoni Izireli, ke pule la tugo koasa vasina asa, sari na dia tie varipera. ²⁴ Vina rua totošo, si la varipera pule, koa sa qeto minate tadi na tinoni Benisimane si arini. ²⁵ Koasa vina rua totošo asa, si vura mae sari na tinoni Benisimane pa popoa Qibea, meke pa totošo asa, si ka manege vesu tina tie varipera bokabokadi tadi pa popoa Izireli, si va matei rini. ²⁶ Meke la kabo alili pa Betolo sari doduru tinoni Izireli. La habotu si arini vasina pa kenuna e Zihova, meke lopu henahena, osolae kamoā veluvelu. La va vukivukihi va uququ pa keke hiniva pa kenuna e Zihova si arini. ²⁷⁻²⁸ Koanana tugo vasina pa Betolo, sa Bokese Vinariva Egoi te Tamasa koari na rane arini, meke se Pinehasi, sa tuna koreo e Eleaza, sapu sa tuna sa tuna e Eroni, si kopu nia si asa. Nanasia ri na tinoni se Zihova, “Kaqu pule la varipera si gami koari na tasimami pa popoa Benisimane, babe veko pania mo gami?” gua si arini.

Olaña se Zihova, “Mi la varipera. Vugo si kaqu va kilasi gamu si arini,” gua si Asa.

²⁹ Ke tomei ri na tinoni Izireli, sari kaiqa tie varipera, pa vari likohaena sa vasileana Qibea. ³⁰ Koasa vina neta rane tugo asa, si la varipera si arini koa sa qeto minate tadi na tinoni Benisimane, meke la turu tugo vasina sari na dia tie varane pude varipera, pa kenuna sa popoa Qibea gua tugo tatasana. ³¹ Sari na tinoni pa popoa Benisimane si vura mae varipera, meke vura va ilolae si arini koasa vasileana lavata, gua tugo tatasana, podalae va matei rini si kaiqa

tinoni Izireli koasa pezarana meke koasa sirana la gua pa Betolo, meke pa sirana la gua pa Qibea. Ari ka tolonavulu puta tinoni Izireli si va matei rini. ³² Zama sari na tinoni Benisimane, “Korapa va kilasi gita si arini, gua tugo tatasana,” gua si arini. Ba sari na tinoni Izireli si ele variva tonoti, pude togolo pule, meke turana va seu lani koari na sirana, koasa vasileana lavata si arini. ³³ Ke sipu togolo pule sari na tie varipera tadi na tinoni Izireli, meke la vari kamoï pa Beolo Tama, si hinoqa vura mae koari na dia vasina tometomeana pa korapa patupatu, koasa popoa pa vari likohaena sa vasileana lavata sari na tie Izireli. ³⁴ Ka manege puta tina tie bokabokadi meke ta vizatadi koari doduru popoa Izireli, si varipera pa Qibea, meke ninira sa vinaripera. Lopu va gilagila ia rina tinoni Benisimane sapu tata hokara tava kilasa si arini. ³⁵ Va kilasi e Zihova koari na tinoni Izireli sari na tie varipera tadi na tinoni Benisimane. Ka hiokona lima tina keke gogoto tie varipera tadi na tinoni Benisimane, si va matei ri na tinoni Izireli koasa rane sana, ³⁶ meke tiqe gilania ri na tinoni Benisimane sapu ele tava kilasa si arini.

Minataqara tadi na Tinoni Izireli

Ele togolo sa nati puku tie varipera tadi na tinoni Izireli koari na tinoni Benisimane, sina ranei rini sari na tie varipera saripu tome vekoi rini pa vari likohaena sa popoa Qibea. ³⁷ Sari na tie arini si tuturei haqala la pa popoa Qibea, meke paqaha la si arini pa doduruna sa vasileana lavata, meke va matei betoi, rini sari doduru tie vasina. ³⁸ Sa nati puku tie varipera

tadi pa Izireli meke sari na tie pu tome vari likohae, si ele variva toņoto nia si keke vina gilagila. Pana dogoria rini sapu sage sa tuņaha nika koasa vasileana nomana, sapu sage la pa galeglearane, ³⁹ sa ņati puku tie varipera tadi pa Izireli si kaqu kekere pule mae. Pa toťoso asa, si ele va matei tu ri na tinoni Benisimane sari ka toľonavulu puta tinoni Izireli. Balabala pa bulodia si arini sapu, “Ele va kilasi gami si arini, gua tugo tatasana,” gua si arini. ⁴⁰ Meke sipu vura mae sa vina gilagila, sa tuņaha nika, si podalae taluarae sage koasa vasileana nomana si arini. Liņana pule pa mudidia sari na tinoni Benisimane, meke magasa sapu dogoria rini sa doduruna sa vasileana lavata si sageda na huruņu nika. ⁴¹ Sari na tinoni Izireli si kekere pule, meke sari na tinoni Benisimane si matagutu na tarazuzu sina gilania rini sapu ele tava kilasa si arini. ⁴² Govete ni rini sari na tinoni Izireli, meke haqala toņoto la pa qega ivuluna. Ba lopu boka govete taloa si arini, sina ele ta qora pa vari korapana sa ņati puku tinoni varipera, meke sari na tie pu vura mae koasa vasileana lavata si arini meke tava mate beto si arini. ⁴³ Koa pa vari likohaedia rini sari na dia kana, meke zukuru nono lani rini pa kali gasa rimata pa popoa Qibea, meke va mate tokeli rini, toťoso govete si arini. ⁴⁴ Ka manege vesu tina tie varane tadi na tinoni pa popoa Benisimane si va matei rini. ⁴⁵ Ari kaiqa pule si kekere, meke govete toņoto la pa korapa qega ivuluna, kamo la gua pa keke vasina pozana Patu Rimoni. Ka lima tina si va matei rini koari na sirana meke ari kaiqa pule

si hadu nono lani rini pa Qidomu, meke karua tina si va matei rini vasina. ⁴⁶ Sa vinarigaraedi ri doduru tie varipera bokabokadi hola, tadi na tinoni pa butubutu Benisimane, saripu va matei rini koasa rane sana si ari ka hiokona lima tina. ⁴⁷ Ba ari ka onomo gogoto si boka govete la gua pa qega ivuluna koasa Patu Rimoni, meke koa vasina ka made sidara. ⁴⁸ Meke kekere pule sari na tinoni Izireli, meke la va mate betoi rini sari na tinoni koari na vasileana tadi pa Benisimane: tie, na barikaleqe, na koburu, meke na kurukuru, na gua. Sulu betoi rini sari doduru vasileana nomadi.

21

Barikaleqe tadi na Butubutu Benisimane

¹ Sipu varigara pa Mizipa sari na tinoni Izireli, si tavetia rini si keke vina tatara nabuna koe Zihova: “Namu loke tie koa gita si kaqu va malumia sa tuna vineki, pude haba la koari na tie Benisimane,” gua si arini. ² La varigara pa Betolo sari na tinoni Izireli pa kenuna sa Tamasa vasina, osolae kamoā veluvelu kabo alili va ululae sisigiti si arini. ³ “Ke Zihova, Tamasa pa Izireli, na vegua ke ta evaṇa sapu guahe? Na vegua ke tata murimuri taloa, sa butubutu Benisimane, koasa butubutu Izireli?” gua si arini.

⁴ Pana munumununa sa koivugona, si tekulu sage sari na tinoni meke kuria rini si keke hope vasina. Meke va vukivukihi lani sari na vina vukivukihi va uququ meke sari na vina vukivukihi binaere vasina. ⁵ Nanasa si arini “Vegua, koa nana tugo si keke puku tie koasa

doduruna sa butubutu Izireli, sapu lopu somana varigara pa kenuna e Zihova pa Mizipa?” gua si arini. Tavetia rini si keke vina tatara nabuna sapu zama guahe: Asa sapu lopu somana la pa Mizipa si kaqu tava mate, gua. ⁶ Talotaña sisigiti ni ri na tinoni Izireli sari na tie Benisimane tasidia meke zama, “Pa rane ninoroi si paqaha taloa si keke butubutu Izireli,” gua si arini. ⁷ “Nasa si kaqu tavetia gita, pude poni barikaleqe sari na tie Benisimane koa holadi? Na ele tavetia gita, si keke vina tatara nabuna koe Zihova sapu lopu kaqu poni nia gita koa rini, si keke rina tuda vineki,” gua.

⁸ Totoso nanasa hata nia rini sapu esei koari na butubutu Izireli sapu lopu somana pa vinarigara koasa butubutu Izireli pa Mizipa, gua, si hata vura nia rini sapu loke tie pa Zabesi pa popoa Qileadi si somana la. ⁹ Koasa totoo pu titioko pozapoza tadi na tie varipera, si loke tie mae guadi pa Zabesi si olaña. ¹⁰ Ke ta garunu koasa vinarigara, sari ka manege rua tina dia tie varane, meke zamai rini, “La mamu va mate betoi sari doduru tie pa Zabesi, sari na barikaleqe na koburu tugo. ¹¹ Mi va matei sari doduru tie, gua tugo sari na barikaleqe saripu ele koa turana loadia, ba lopu sari na vineki vaqura.” ¹² Meke ari ka made gogoto vineki vaqura si ta vagi, koari na tinoni pa Zabesi, ke turana maeni rini koasa vinarigara pa Saelo koasa popoa Kenani si arini.

¹³ Garunu la zinama sari na tie Izireli koari na tinoni Benisimane pa Patu Rimoni, pude va betoa sa vinari kanai, gua. ¹⁴ Ke pule mae sari na

tinoni Benisimane, meke vala i rina tinoni Izireli koarini sari na vineki Zabesi saripu lopu tava mate. Ba lopu pada si arini koa rini. ¹⁵ Talotaña holani ri na tie Izireli sari na tie Benisimane, sina vata evañae nia Zihova keke popoa ivuluna pa korapadi rina butubutu Izireli. ¹⁶ Zama sari na koimata tanisa vinarigara, “Sa butubutu Benisimane si loketona nana barikaleqe. Nasa si kaqu tavetia gita, pude poni barikaleqe sarini pu koa hola? ¹⁷ Lopu kaqu tava murimuri palae si keke koari ka manege rua butubutu tie Izireli. Kaqu hata ia gita sa sirana pude podo tudia sari na tie pa butubutu Benisimane, ¹⁸ ba lopu kaqu tava malumu koa gita pude habai rina tuda vineki sarini, ura ele va tatara va nabu nia gita sa tinalevei koasa tie sapu va malumia sa tie Benisimane pude haba ia si keke koari na tuda vineki,” gua si arini.

¹⁹ Ego, balabala ia rini, “Tata kamo si keke inevaña vinarigara te Zihova pa Saelo, sapu hoke ta tavete koari hopeke vuaheni pa Saelo,” gua si arini. Be guana koa pa popoa Betolo meke tia la pa kali gasa rimata, Saelo si koa pa kali gede, meke na inevaña si pa kali gasa rimata koasa sirana sapu taluarae pa Betolo meke gore la pa Sekemi sipu lopu ele kamo pa Lebona. ²⁰ Zamai rini sari na tie Benisimane, “La mamu tome koari na inuma vaeni, ²¹ mamu kopu. Pana vura mae pekapeka sari na vineki Saelo koasa inevaña, si kaqu vura mae si gamu koari na inuma vaeni. Hopeke gamu doduru, si kaqu la saputu vagi vineki pude na mia barikaleqe; mamu turana lanu koasa mia kali popoa pa Benisimane. ²² Be

mae zama koa gamu sari na tamadia babe tasidia koreo si mamu tozini, ‘Va malumu gami pude habai si arini, ura lopu vagi gami koa gamu pa vinaripera pude habai. Meke koa gua, sapu lopu gamu ponini gami si arini, si lopu sekea gamu sa mia vina tatara,’ kote gua si gamu,” gua si arini.

²³ Tavetia tugo ri na tie Benisimane sapu gua asa. Hopeke vizati rini sari na dia barikaleqe koari na vineki saripu pekapeka pa Saelo meke turaṅa taloani. Pule la si arini koari na dia kali popoa soti, meke kuri pulei sari na dia vasileana nomadi meke koa vasina. ²⁴ Pa mudina sa vinaripera meke sa vinarigara pa Betolo si pule la sari na tie Izireli koari hopeke dia butubutu soti, na tatamana, meke koari dia tinago soti.

²⁵ Loke nati banara si pa popoa Izireli koasa totoso asa. Doduru tie si hopeke tavetia mo gua sapu leana pa nana binalabala soti.*

---

* **21:25** Zaz 17:6

Buka Hope
The Holy Bible in the Roviana language of the
Solomon Islands
Buk Baibel long langguis Roviana long Solomon
Islands

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Roviana

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

2a5324ac-61e8-5e5b-b226-f3d15850d7c5